

Горан Чучковић

ЈЕДЕЊЕ БОГОВА

Пошто обавим посао: ископам очи, одрежем нос, уши, сломим прсте, ноге, руке, закољем коначно; леш оставим да се месо охлади. Мало застанем; почнем да размишљам о животу мрча. Шта је мислио малопре, јуче, прошле године? Да ли је хтео да му опростим његову кривицу и ублажим заслужену казну? Замишљам га у разним животним добима и разним временима. Затим га усолим, увијем у крпе, претопим у чварке, осушим му пршуте и ребра. Чекам стрпљиво. Потом га једем.

1

Велике ствари произашле су из мог труда. Постоји доба хероја и доба обичних смртника у којима ткања епоха и људских судбина наизменично уносе црне, беле или црвене нити. Ко зна какве ће се звездане стазе открити неком новом Одисеју у области мисли и људских дела? Мој напор искључиво припада анализи, стварању делова за разумевање функционисања тела, душе и судбине одређене промишља богова а не људи.

Мој Поглавник одобрио је Јасеновац. Он је његов физички отац, док сам ја добри дух постојања логора. Без мене, као да његов смисао не би изгледао тако чист и јасан, тако људски уобличен. Несумњиво, он то јесте, готово до савршенства. Ако је оно могуће човеку? Ја сам био само један скромни прегалац што је хтео богове приближити целој раси; њих: непредвидљиво окрутне, неуобичајено равнодушне и неразумљиве, као све оно надграђено прабини што је, као у лошим песмама, спирају кише времена.

In illo tempore, рекао би бог, беше створен овај дом за обоготворење меса, чудесни спармагос у којему се потиру границе између привида живота и реалности смрти. Све што живи треба да умре, није важно када, није важно како, већ у име чега. Зашто човек постоји? Зашто мисли? Чему душа у њему ако се не ослободи тамнице? Зато сам ја ослободилац душа на овом свету, један од ретких поклоника доброте и суђути за тај духовни удес божанског дела човекова бића. Мој наук је наук обреда и сакралне жртве: она која још није родила, нека роди; онај који још није убио, нека убије.

Тако сам постао посвећеник и посвећени, ако скромно могу да кажем, човек и бог истовремено. Дуга је то прича уосталом, сеже у дубине сећања онолико колико се човечанство кроз дела присећа свога окрутнога детињства. У почетку беше крв, још увек јесте крв и на крају ће бити крв. Треба заокружитигибање времена, уобличити божанску калпу, извршити освећену улогу давно предодређену. Крвник или жртва, каква је разлика? Ту нема одстојања, записано је *in illo tempore*.

Место обреда први пут сам видео хиљаду девет стотина четрдесет и прве године. Био је леп дан. Један од оних дана чија чистота зачуђујуће делује на мисао. На лазурном одразу неба огледала се сва лепота створитељева ремек-дела. Готово да сам хтео узвикнути: чудесан је човек, то велико дело његово с његовим ликом и окрутношћу, као и планет утонуо у седеф измаглица и тмице свемира.

Са висине, док сам из авиона осматрао сјајне одразе река угледах место где се састају митски догађаји и реалност садашњег тренутка, осетих први пут да спиритуално поново мора ући у нас кроз кожу поданика, чије жртве и крв натапају земљу како би с пролећа пшеница поново могла родити. Плодна је та равница у близини Јасеновца, као каква друсна жена што чека врели дах божанског бика; то место на коме се на необјашњив начин сусрећу поново размеђа доба, народа и крви. Мој свети задатак био је да обоготворим људе, да ослободим душе свих оних што сумњају у божанско послање, пошаљем их на небеско преваспитање, да их лишим тела како би схватили заблуду и поклонили се Хрватском Царству, што су га од варвара узели наши пређи.

Ја долазим да разбијем сумње неверних, научим их штовању истине. Моје тело је светиња, ја њега за бога негујем. И нисам странац што лудило шаље већ оруђе откровења што о боли и патњи мало зна. У корист човеку сва средства су дозвољена, за спас његов и његове душе. Просветлити варваре, утрети све српско, јеврејско, циганско, чак и хрватско што се буни, што не зна или се у калу бори за пробитачност овоземаљских истина, посветити крвљу, плесом, сексуалношћу, обредом коначно, била је моја задаћа.

Као да ми је равница рекла: »Откуда долазиш мужу-невесто и где је твоја домовина, шта значи црна одора твоја, ти усташо срца мога?« »Да те просветлим«, помислих, »да те очистим за рађање, за чедо новог човека што ћеш га родити на тлу натопљеном крицима и лешевима, јер нови људи не познају бол, самилост или немоћ. Појешћу твоју децу и бићу радостан и ти ћеш бити радосна примајући мрче своје у наручје. Настаје време када ће бог бити видљив људима и његове истине такође. Јер он долази иако нико не верује. Али хоће!« Сместио сам се у дивну кућу предратног интелектуалца и убрзо је саобразио свом светом задатку. За то ми је било потребно извесно време. Намештаја и свега осталог имао сам у довољним количинама. Све видљиво, покретно и непокретно, припадало је хрватском народу, а ја сам био изабрани.

Чему губити време на ситницама? Први транспорти непреваспитаних већ су долазили. За човека од дела ту је било много посла. Организација обреда, одавно уходана, изврсно је функционисала. Нож, маца, крамп, лопата, бодљикава жица, све су то примитивна средства обреда која сам препуштао нижим службеницима. У извесном смислу статистика показује да добар радник може искасапити неколико стотина људи на дан. То је био узгредан посао, одређен за оне који су то чинили тежим оруђима. Ја сам тражио одабране. И зачудо, увек сам их осећао. То се једноставно извежба током времена. У почетку само сам посматрао и вршио извесне корекције. Није било добро да кољачу приступе два човека истовремено, већ један по један. Зато сам их поређао у колоне. Одмах сам уочио да им прво ваде очи и закључио да се многи од њих плаше израза у њима. Такве сам елиминисао из првих редова, пустио сам их да дивљају с мацама и крамповима, у гомили. Били су ми потребни вештаци а не дивљаци, иако сам због броја транспорта морао нешто остављати и за њих, тек мало игре лупања лобања, крчања костију, умлаћивања које је било врло бучно јер су обредне жртве вриштале, нарочито жене и деца. Али временом се човек навикне на приземне нагоне подређених. Наравно, мора им се мало пустити на вољу.

Издвојио сам постепено заиста оне потребне, потпуно хладнокрвне, бешћутне, праве уметнике обреда који су ми били неопходни. Убрзо сам само понекад присуствовао тим масовкама а препустио сам се стваралачком раду с одабраном екипом.

2

Убрзо по мом ступању у логор добио сам поверљиво писмо у коме ми се налаже да изнађем методе за добијање признања од најокорелијих комуниста. Слаће ми овамо оно што је од њих преостало. Слутио сам да је то врло мало; познавао сам уосталом методе Специјалне полиције. Схватих истовремено да је то испит од којег ће зависити мој даљњи боравак у логору. Задатак је био изузетно тежак јер кад су издржали тамо, како овде да из њих извучем потребно признање?

У писму ми је наложено да одговор отпошаљем у року од три дана. Тог тренутка могао бих у њему исказати своју добру вољу и жељу да служим хрватском народу и Независној Држави Хрватској, али сам наслућивао да се то не тражи од мене. Када будем писао одговор морао сам бити сигуран да ћу успети, што се од мене уосталом и очекивало, а било је најтеже постићи. Како? Рок ми се чинио одвећ кратким. Нисам га смео продужавати јер би одлагање било протумачено као одбијање да извршим своју свету дужност.

Налазио сам се у процепу. Ако не одговорим потврдно, и то делом не докажем, значило би да чиним диверзију против уредбе која ми се тек тад показала као наговештај смртне пресуде. Тон писма био је уобичајен, тражи се од мене да покушам, али...?

Позвао сам Фрању и наложио му да ме нико не узнемирава та три дана. Чак сам и уобичајене послове препустио подређенима. Седео сам осамљен по цео дан и размишљао, понекад прекидан крицима из недалеке бараке, хрупцем умирућих, кукњавом жена и деце. Затворио сам прозоре да их не чујем, сметало ми је концентрацији.

Како уопште описати кошмар та три дана? И чему то покушавати? Изгубио сам апетит, једва сам пио горки чај, измучен неспавањем. Понекад сам хтео да изјурим из те куће, млатим, бијем, убијам као вук притеран у теснац. Чинило ми се како мноме овладавају приземни нагони животиње а не бистрина разума коју човек поседује како би се од ње разликовао. Сваки тренутак био је као осуда, клатно судбине чије се оштро сечиво све више спуштало ка мом темену а да ништа нисам могао учинити. Био сам те дане потпуно беспомоћан, огољен, готово докраја разобличен од страха што ми је харао утробом.

Ко зна да ли је све то падање било потребно, али без њега: да ли бих успео? Ништавност човекова жица чинила ми се очигледном истином. А већ сам био уверен у своје послање. Ах, та ситна људска таштина и то уверење како се може изградити човек а да се при том не жртвује ни кап крви! Ње никад нема довољно да би се умирили богови, а камоли људи.

Ко уопште може судити о чудесном у човеку? Ко уопште спознати његове дубине? Знам само била је ноћ, први петлови већ су се огласили, у логору је владао мир. Мрчи су затрпани. Крв је била испрана са бетона. Уморни радници спавали су у кућама. Само сам бдео ја и понеки стражар. Осећао сам како потпуно усамљен седим ту у ноћи, насупрот успореном свету просуђујући свој положај. Свака одлука узалудна је у козмосу који не признаје поразе судбине. Смрт свакога човека мери се начином на који се одлази с лица земље. Очајно пуста, та ноћ, остављала ми је само мржњу у односу на налог што ми је био уручен као последњи печат. Има ли

излаза у свету који губи своје вредности, сад када сам у колу где излаз постоји једино у мени? Прихватити или се одупрети том грчу? На који начин? Да ли само лешина, сакрална жртва, може измирити мој дуг према отаџбини? И зар умрети зарад онога што сам највише презирао, ради тог кукавног комунистичког меса које се одупире рећи све што зна?

Знао сам да је та трпња уграђена у њих, да се одупиру против присиле јер је отпор у том тренутку постао једина залога живота и његових вредности. Нисам гајио илузије у односу на нагон одржања. Искасапљено и умлаћено тело нема идеологију, нити мисао; оно се бори слепо, суров и до последњег трачка живота. На који начин заобићи тај нагон, паралисати га у тој црвеној ђубради, из њиховог пада црпсти снагу као што јунак преузима снагу непријатеља једући му цигерицу и мозак.

И тад сам је имао! Била је ту та слика, осећао сам њено присуство. Тамо у ноћи, иза неког светла поред ограде логора, видех једно лице, а глас оћекну у мени: »Са планина доносим кући, бршљан свеже одрезан, плен срећан свог лова.« Цео чин жртвовања био би несхватљив, недостајала би му реалност да није супротности између дела људских и дела божанских. Бити човек, то је увек акт жртвовања, покајања и смерности према врховној истини. Да ли у односу на њу могу постојати сумње? Чин слабости извире из страха, као што у њему леже извори снаге. Где се то кува, коначно, човеково биће? Каква је ватра потребна небу да прими крик обредне истине? И где то одлазе мртви у дугим колонама што свакодневно пристижу, црне колоне давно умрлих? Још пре ко зна колико времена мртво људско месо множило се, расло, пировало на свадбама, радило на мртвим њивама, у мртвим селима испуњеним привидима живота, без познавања идеала Свете Хрватске Државе. Живот је само пролазак у коме мртваци пирују; тек сенке под светлошћу; црни комади пепела које у овом логору ја само одлажем. Тек сам чистач који уређује пећ за нови пепео! И чему тај њихов страх, бол и крици, чему се буне и чега се боје ти мали гадови, тај шљам и олош људски, одређен за посвећену смрт у логору што га бог живота походи, у ониричком понирању ка дубинама без излаза? Изашао сам у ноћ. На истоку се назираху први знаци светлости. Позвао сам Фрању који дотрча бунован и готово уплашен.

»Звали сте, господине равнатељу«, рекао је пресавијен у страху, како је и доликовало његовом положају.

»Хоћу да очистите зграду старе касарне. У потпуности. Све што се тамо сад затиче, елиминишите. Хоћу да у седам сати буде испражњена и чиста.«

»Пуна је, господине равнатељу. Треба за то извесно време.«

»Употреби све расположиво људство. У седам бићу тамо. Сад иди.«

Вратих се у кућу. Док су први крици парали ноћ писао сам одговор. Имао сам га у потпуности. Знао сам, коначно, како могу извршити поверени ми задатак. Радовао сам се јер сам био апсолутно сигуран у успех. Да нисам, то би значило личну пресуду. Човек увек учини оно што жели, ако то жели свим срцем и целим својим бићем. У мени је накупљени кал у додиру са живим мрчима у транспортима смрти врио попут ужарене лаве. Знао сам да ће се излити на главе комуниста како бих потврдио да постојим као човек или бог, свеједно.

Слутио сам да ће моје претпостављене изненадити дужина времена потребна за извршење повереног ми задатка, али био сам миран. Ништа више није

могло нарушити моју сигурност, па је она и поред моје воље дала потребан тон мом одговору. Убрзо сам добио нови допис у коме се прихвата мој захтев с извесним чуђењем због тих осам месеци које сам тражио. Понављам, сложили су се јер коначно нешто друго и нису могли. Узалудност њихових метода приморала их је да уваже све моје захтеве. Желели су само да њихови људи присуствују испитивању кад прође тих осам месеци. Прихватио сам драге воље; чак сам то и желео како би величина мог успеха постала још већа.

Да ли сам гајио сумње? Тек понекад, у тренуцима кад ми се чинило да сам у односу на оно људско у човеку одвећ благ. Повремено ми је недостајала окрутност бога, али само накратко. Бог обећава ослобађање од сумњи и људских стега, па нуди праву слободу, која је само једна: слобода убијања. Жене окићене бршљаном треба претворити у лепе убице што обузете богом једу месо човечије. Тад је свака тајна доступна и сваки крик уобличено признање потребно држави, како би нови козмос могао опстати у вечности, као једном облику продужене људскости у којој бог открива тајне усуда, понекад и њему самоме непознате.

То је чудесна игра, испитивање трпње како би се открили судионици у лудом плесу времена, обнове и пада свакога света што нуди тек људске одговоре у односу на план који једнако измиче човеку и богу, колико и судбини самој. Она је немогућа изван односа, у кретању је од мрака ка светлости и обрнуто, кретању у коме су крај и почетак једнако сулуди, она је трагање за жртвом, крвљу и обредом, гласом бога што проговара кроз посвећеног као нејасна слутња онога без имена и облика, онога изван тела, душе и духа, подједнако.

Кад сам у седам сати ступио у зграду старе касарне мој налог био је у потпуности извршен. Људи су уклоњени; смрад гомиле телеса што су гмизала по њеним одајама био је испран водом заједно с метаболичким тварима тих гусеница претворених сада у лептире. Помислих на њихове лепршаве душе што су овог трена лебделе далеко од земаљске тамнице, ослобођене за један нови свет, преобразене и већ изван сваке таштине, мржње или љубави. Само се живи сећају нечега налик убојству, јер се боје. Време пуштено с ланца показује се увек као чин обреда и истине која измиче земаљском сећању.

Празне одаје и камене зидове старе зграде требало је преправити како бих могао остварити свој план. Здање је имало дугачки ходник на десном крилу из којег се улазило у бивше спаваонице. Тек неколико дана било ми је потребно да их преуредим. Зазидали смо све прозоре с леве стране, као и ретке који су из одаја гледали у ходник, остављајући само специјална, врата потребна за моје намере. Да не бисмо морали затварати прозоре у ходнику, који су били на десном крилу, ставили смо дрвене салоне и црне засторе како светлост не би могла допрети у ходник, па потом у ћелије: хидрин отров није трпео светлост сунца. Ниједан трачак његова сјаја није смео доспети у унутрашњост зграде. У свакој одаји направљене су специјалне осматрачнице издигнуте над подом, са стаклом које је пуштало светлост само у једном правцу. У те осматрачнице такође се улазило из ходника.

Радне снаге, као и мајстора имали смо у довољном броју, тако да је посао урађен брзо и квалитетно. Логораше сам потом послао на клање и забранио свима који су од особља учествовали у преуређењу да ступе у зграду, остављајући само одабрану екипу састављену од проверених људи.

Имао сам на располагању шест просторија сматрајући да је то довољно. Требало их је само попунити женама потребним за мој задатак. Нисам имао никакво егзактно мерило које би ми помогло приликом одабирања пожељних особа, иако су све морале бити жене с маленом мушком децом. Морао сам се ослонити искључиво на интуицију при одабирању сурових и приземних карактера какви су ми били потребни. Имао сам приличан избор јер се логор непрестано пунио новим придошлицама. Погрешне жене значиле су промашај. Ни бог није улазио лако у сваког човека.

У одаје сам сместио по двадесет жена које сам с муком одабрао. Прво што је требало учинити, пре него што обоготворим та бића, било је да их изморим глађу на смрт. Наредио сам зато да им дају само воду, чекајући свој тренутак.

Првих дана оставио сам их саме, направивши распоред дежурства за своје људе, што за њих није било исцрпљујуће. Прави су их напори тек чекали. Одаје су биле осветљене слабом црвеном светлошћу у једном углу изнад осматрачнице тако да смо могли пратити све што се унутра дешавало. Опис трпње тих бића потпуно је небитан. Неопходан ми је био искључиво исход гладовања за шта треба око месец дана, иако су се први знаци лудила од глади код неких појавили много раније. То су били најбољи медији. У том периоду сам и сам већ био увелико присутан. Оне, физички слабије прве су подлегле. Извлачили смо их помоћу специјалних удица-харпуна, угасивши светлост када бисмо их закачили. Остале нису смеле видети ниједно нормално људско биће до одсудног часа када одабир оних правих буде окончан. Извлачење умрлих било је од велике важности за мој план. Тако се избегавала превремена појава људождерства. Коначно ће то урадити, али када ја будем желео.

У гладовању постоји тренутак кад тело почиње јести само себе. Тај предзнак смрти ипак је најављен боловима. Човек тада умире у страшним мукама ако не добије храну. Чекао сам прве предзнаке бола у тим костурима: они су ми, напokon, били потребни оснажени богом у себи. Морам да напоменем да смо оне које су почеле губити зубе и косу услед недостатка витамина такође ликвидирали заједно с децом, јер нам она због губитка мајки више нису била потребна. Тако смо изгубили четрдесетак жена.

Кад је ситуација за њих постала безнадежна у сваку одају убацили смо по један обезглављени мушки леш. Наредио сам сарадницима строгу пажњу. Дежурство је за њих трајало двадесет четири часа, с малим паузама за одмор и јело. Требало је помно пратити реакције жена. Наредио сам да ме одмах известе кад нека од њих почне јести леш. Оне, које су показивале и најмањи знак гнушања или побуне против тог чина, извлачили смо и убијали.

Имао сам срећу да у одаји коју сам осматрао, први видим позитиван знак. Седео сам у осматрачници кад је један костур почео пузати према лешу. Борба за одржањем живота тад је почела. Није битно какав је то живот, важно је било постојање, она и најмања искрица свести о себи, удружена с основним нагоном за бивствовањем у слепом телу које је изгубило већину својих људских мерила.

Пре тога леш смо препарирали, исецкали смо му кожу тако да је сукрвица и расечено месо још топло од клања било доступно и најнемоћнијим устима. Бар мало крви било је довољно измученом телу да добије снагу потребну за одржање.

А кад после мука и патњи оно осети бољитак, тада разумски обзири, морал и сличне трице губе на значају.

Напет, пратио сам пузање те жене, ту борбу без смисла јер за њу није било излаза. Богови не праштају смртницима ма какве да су њихове патње ако тас судбине превагне у корист смрти. »На гозбу зови пријатеље, оче, сад. Јер ти си срећан због нас и наших дела«, сетих се стихова великог песника, врсног познаваоца обредног кулинарства.

Дуго је трајало то пузање; споро, болно, дахтаво и змијолико; то тражење пута; тај ход ка светлости што ће сагорети зенице људске, ослепити му видике; тај тренутак кад бог и човек постају једно биће у телу. Женино лице стопи се с још неохлађеним месом. Видех полагамо мицање главе док је лизала сукрвицу с леша, примајући у себе хранљиву твар што је значила продужетак, ма какав и под било каквим условима. Одувек сам знао да постоје људи који би пристали на све само да би трајали. Душе се разликују, тела су одувек иста. Било је само питање метода да та сличност постане очевидна.

Зачух тад једва чујан крик из угла. Погледах у жену која је кривица лице, крклајући, у немоћном напору покушавши да покретом уздигнуте руке заустави ону што је попут ружног, губавог лептира слетела на меснати смрдљевак. Покренула се, почела да пузи према изабраној настојећи да је спречи у храњењу. Одмах сам реаговао. Позвах Фрању из ходника. Он дотрча, бунован од сна. Наредих му да харпуном закачи побуњеницу. Овај пут нисмо гасили светло. Казна је морала бити очигледна.

Имали смо специјалне бацаче за ту прилику уграђене у врата одаја. Фрањо је нациљао и опустио опругу. Удица-харпун полете зраком и заби се жени у стомак. Њен крик испуни одају.

« Мекано је ту. Баци још једном«, наложих му.

Фрањо поново нациља. Нова удица заби јој се у бутину.

»Вуци, добро је«, проговорих.

Жена је вриштала последњим остацима преостале снаге, вучена из угла преко тела која су јој лежала на путу. Рукама је дохватила челик забијен у стомак у узалудном напору покушавајући да се ослободи, згрчена попут какве мекане гусенице. Њено вриштање постајало је све промуклије.

Фрањо је довуче до врата и приби је уз метал. Она су била тако направљена да су се могла помоћу посебног механизма окренути за сто осамдесет степени. На тај начин могли смо је извући а да уопште не будемо виђени. Кад су се врата обрнула Фрањо извади нож с намером да је одмах закоље. Жена нас је избезумљено гледала. Личила ми је на некакву рибу извучену из прљаве баре.

»Не овде, испрљаћеш под«, зауставих га. Он ме погледа и климну главом. Рукама ухвати харпун у бутини, ослони једно стопало на њу и извуче га из меса. Жена од бола. изгуби свест. Фрањо извуче и други из стомака. Тамна крв покуља из ране.

»Пази шта радиш. Крвари.«

Он је ухвати за ногу и повуче низ ходник према оближњем степеништу, Док сам гледао како Акушер поново враћа врата у пријашњи положај и намешта харпун, чуо сам мукло лупање њене главе по степеништу, потони последњи јаук

кад се освестила од тог ударања. Још мало па ће јој муке бити прекраћене; она једноставно није дорасла намењеној улози.

Брзо се вратих у осматрачницу. У одаји се ништа битно није променило. Казна је за преостале била очигледна. Сад су знале шта им следује. У оваквој ситуацији за њих су постојала само два пута: или да једу леш или умру од глади. Ове друге нису биле интересантне. Још неки дан и бацићемо их на ђубре.

И поред свега, жена која је прва почела, наставила је да се храни. Био сам задовољан њеном упорношћу. Назвах је Вером. Осетих у њој нешто налик себи. Толико сам се раздрагао да сам био у стању да је пољубим од среће. Почело је!

Ненадано осетих топлину, тек тад постадох свестан да се знојим, а стомаком ми проструја нервни надражај. Пожуда ме је спопала таквом силином да се уопште нисам био у стању контролирати. Излетех из осматрачнице. Брзо и готово неразумљиво наредих Акушеру да настави с надгледањем, сјурих се низ степенице и изађох у ноћ. Блага свежина ме мало поврати, али само начас. Просто ођурих у суседну бараку, где смо држали жене и девојке. Наредих стражарима да ми одаберу једну привлачну и доведу је у моју кућу. Мора да сам личио на саму приказу ђавола јер сам осетио њихов страх. Одмах су довели једну младицу у моју собу. Чим су се удаљили бацих се на њу. Она се вриштећи бранила чупајући ми косу и гребући ме, али то је само увећавало, моју жељу. Тргао сам с ње одећу, гризао је, осећајући како њен отпор не јењава. Зграбих са стола нож и бацих се на њу. Успео сам да је оборим на тепих. Прислонио сам јој нож уз грло говорећи како ћу је заклати буде ли се бранила. Осетих како њен отпор престаје, вероватно и због бола на врату. Нисам био баш нежан. Само је мукло јецала. Коначно је била моја. Откопчах на брзину панталоне и помамљен уђох у њу.

Све се полако почело губити: тај простор; неко чудно кретање негде у дубини; цела та ноћ; необично црвене слике раскомаданих људи испреплетаних с пузавицама; то меко и топло тело пода мном; неки роптави глас из мојих плућа; топлина што ми је избијала кроз зној; напор у том влажном леглу које ме је дражило, терало да се забијам у њега и развалим га, олабавим челичне менгеле у костима и затегнутом мишићју; све док не зачух, као из даљине, јаросни глас задовољења што је припадао мени самоме, Осетих топлину на лицу и сланкасти окус крви. Погледах је. Девојка је умирала трзајући се, док јој је из пререзане куцавице у млазевима избијао црвени водоскок, све слабији. Устао сам и отетурао у купатило. Пустио сам да вода цури у каду, вратио се и увио леш у тепих. Оставих га ту, да га изјутра избаце напоље, а онда се препустих води, топлини и меканом лебдењу, задовољан што се све одвијало по плану. Козмички сат радио је без грешке. А зар се што друго и могло очекивати?

3

Рад са женама се настављао. Још се у понеким одајама јављао отпор канибализму али смо га брзо и ефикасно сузбијали. Вери су се у тој одаји истог дана придружиле још четири жене. Она је заиста имала некакву чудесну снагу. У другима се то такође десило, иако се број изабраних у односу на првотну количину јединки драстично смањило. То уопште није било битно. Важан је био циљ. Коначно смо добили њих шеснаест.

Занимљиво је да је у Вериној одаји било њих пет, у другој ниједна, у трећој их је било три, у четвртој две, у петој четири и у шестој две. Доиста мало. Очекивао сам више од те ђубради. Један од разлога за тај помор био је велики степен изгладнелости. Доста их је и поред гађења пришло лешу и почело јести, али прекасно. Једноставно, нису на време могле превладати одбијање у себи па су то животом платиле. Постоји граница кад организам више није могао примити никакву храну, био је толико поремећен и нарушен изнутра да је престао функционисати. Стога их је и остало тако мало.

Понекад разум није од користи. Треба делати без одлагања и сувишних мисли. Верин пример био је очигледан. Она је била најспремнија за борбу јер је прва почела, а разлика од дванаест сати или једног дана у таквој ситуацији била је од пресудног значаја. Она је постала вођа чопора и зато јер је прва прешла границу.

Тих шеснаест жена сместили смо у две одаје, у групе од њих осам на броју. Једноставно смо их успавали плином а затим разместили. Тиме смо ступили у другу фазу опита. У почетку смо им давали целе, али још увек препариране лешеве. Тако су меса имале у довољним количинама и то онога најквалитетнијег, људскога. На неким су се почели јављати први знаци скорбута па смо им убацивали расол како би оздравиле. Знаци побољшања били су врло брзо видљиви.

Будући да је Вера била најснажнија и, верујем, по природи најокрутнија, у њеној одаји она је била неприкосновена владарка. Увек је прва јела и увек остављала за себе највећи део плена. То се десило и у другој групи. Ту се чопору наметнула једна слична Вери, коју је Антон из ко зна каквих разлога назвао Лидијом.

Претпостављао сам да ће њих две у борби унутар својих затворених заједница однети победу, али живот је тако непредвидљив. Требало је сачекати. Нисам дозвољавао никакво мешање у њихов начин уређења. Препустио сам им аутономију, оставивши само неопходна дежурства како бих и даље имао увид у њихово понашање. Цео месец трајао је опоравак у којему су имале меса у изобиљу. Повратиле су снагу, али сам знао да то више нису исте оне жене. Да ли су икада ишта мислиле? Да ли је у њиховом порнереном уму заискрило сећање на некакав другачији свет, на светло сунца, рођаке, мужеве или децу? Чудна ћутња владала је међу њима. Неповерење. Прекорачиле су границу. Да ли су тога у потпуности биле свесне?

Кад су довољно ојачале, приликом јела и кидања меса, производиле су такве звуке да су чак деловале и на Акушера, којег су сви сматрали прилично хладнокрвним, већ и због онога зарад чега је и добио тај надимак.

Знао сам, бог је био у њима, онај мрачни и хладни бог што се повлачи у земљу, међу мртве душе, заједно с ожалашћеном мајком што бона скупља његове раскомадане удове и лупа Титане по стомаку како би избљували поједено комаде њеног сина, пре него што буду претворени у пепео а тај пепео потом у људе. Бог је био у њима: она рогата марва врелог даха успавана у гротлима вулкана, велики незасити лав и безосећајна змија, из ко зна каквих разлога названа животињом мудрости, иако је све на њој било споро и неумитно попут усуда, и исто толико бешћутно на крикове хипнотисане жртве. Он сад, младић-девојка уткан у зидове обасјане светлошћу, ту негде загледан у бића научена његовом обреду, свако осамљено у свом божанском лудилу и оптерећено богом у себи. Он је био ту: онај што по страни посматра трвења смртника и коначно одлази на махине кад се драма доврши а козмос поново уобличи у новом рађању. У животу стога остају на сцени времена само лешеви.

После месец дана наредио сам да се количина меса почне смањивати. У почетку борба није била тако оштра јер га је ипак било за све. Али кад је она спала на само једну ногу, потом руку, почела је селекција. Кад се тело после драстичног гладовања поново навикне на обилну исхрану, онда се свака нова оскудица теже прима. И у овој борби Вера и Лидија односиле су превагу. Тако су се оне бориле! Већ и због тога што им је увек припадао највећи део плена биле су дебље јаче.

Чекао сам свој дан, онај када меса потпуно нестане и кад почне међусобно одмеравање. Више нисам сумњао да ће се почети гристи између себе. Најслабији је и у природи онај који је први поједен. Убрзо, кад је постало очигледно да меса уопште неће бити и кад се тело сад драстичније почело бунити против ужаса гладовања чећајући се мука претходног, појавиле су се прве чарке. Опет је Вера почела. Боже, готово сам заволео ту жену! У то име морао сам обљубити још једну младицу. Вера је деловала попут афродизијака. Нисам се могао одупрети. Та коначно, између обљубе и смрти нема праве границе. *Panta rei!*

Позвали су ме кад је кренуло. Дотрчао сам као луд у осматрачницу. Са каквим сам уживањем гледао ту јаросну борбу. Нисам присуствовао почетку, на жалост. Вера се тукла с једном женом која је очигледно већ посустајала. Остале су помно пратиле исход борбе. Вођа чопора борио се за првенство, месо и опстанак. Жена се упорно бранила, покушавала је да одгурне Веру која је кидисала на њу. Чупале су се за косе, падале, претварајући се у покретну гомилу удова, испуштајући при том кратке усопљене крике и режећи попут бесних животиња уплетених у борбу без повратка. То одмеравање могло се завршити једино смрћу. У једном трену жена се нађе под Вером. Виђен како она жртву хвата за врат и дави је. Било је извесно да се туча ближи крају. Жена је у залудном напору настојала да се ослободи Вериног стиска, хватала ју је за руке, покушавала да јој ископа очи, али је ова забачене главе избегавала њене прсте, дахтаво режећи. Коначно жртвин отпор попусти, руке јој падоше. Видех како победница спушта главу и хвата је зубима за врат. Појединости нисам могао уочити, видео сам покретање обраслог потиљка у ритму стискања зубију. Зачух самртно крклање побеђене јер није била задављена докраја. Осталих шест жена бацише се на леш и комадање поче, праћено нељудским звучи ма за које је било тешко утврдити да их човек може произвести.

Знао сам да селекција поново почиње. Оне које нису имале све зубе или су им били начети скорбутом биле су практично осуђене на смрт. Нису могле

комадати клизаво месо, тако да су уграбиле само остатке. Оне које су се боље храниле имале су више изгледа за опстанак. Поготово што су најјаче отимале за себе делове меса како би га више имале. Страх од тога која је следећа толико их је раздвојио да су представљале само гомилу јединки понором одржања бесконачно међусобно удаљених.

Тек следећег дана борба је почела у другој просторији. Борила се Лидија с једном женом и готово на исти начин ју је убила. Заиста, ту више није могло бити изненађења. Сад је требало чекати да се истребе до потребног броја. Одлучио сам да трећу фазу експеримента почнем онда када их на животу остане по три у свакој одаји. Требало је још чекати. Становито време је потребно, ипак, да би се појео цео један леш. А камоли њих пет! Поготово што је седам уста брже јело од четвора или троја, јер се тај број смањивао сваком новом смрћу.

У међувремену бавио сам се организационим проблемима. Број закраних растао је из дана у дан. У просеку, према мојим прорачунима било их је око хиљаду-две дневно, рачунајући и недељу иако тада нико није радио. Био је то дан заслуженог одмора. У односу на број упуслених у логору, с почетка је мало особља директно било ангажовано на ликвидацији. Као и свуда постојале су специјализације. Мрче смо после обраде у живо смештали у дуге прокопе. Кад бисмо испунили један ред прекривали бисмо га танким слојем земље и креча па слагали други. Тако смо најкорисније испуњавали волумен тих прокопа, слажући их у ствари као сардине у лименци. Биле су то конзерве неограничене трајности.

Понекад се нисам могао отети малодушности. Највећи проблем представљало је управо одлагање мртваца, јер је њихова количина била заиста импозантна. Досетио сам се да део тог меса, онај квалитетнији, за почетак, користимо у самом логору за исхрану особља, стоке и затвореника. Свиње су нам од њега невероватно брзо напредовале. Будући да их је било у количинама које су увелико премашивале наше потребе слали смо их у Загреб. Убрзо смо били похваљени због свога рада на помоћи Хрватској Држави, јер у сваком рату јављају се оскудице у беланчевинама. Јасеновачка свињетина била је усто на добром гласу због свог квалитета и специјалног укуса, чију смо тајну чували попут свих добрих узгајивача хране. Те похвале, јер није била само једна мотивисале су нас за нове напоре, па смо увећали број товљеника, као и израду прерађевина од људског меса: сланине, чварака, сухог меса, кобасица. У храни барем нисмо оскудевали.

Наши касапини припремали су месо за свиње и одвајали га од костију. Схвативши убрзо да се њихова количина увећава, пала им је на памет идеја да од тих људских костију правимо сапун. Речено учињено. Потом смо лепо упаковане, мирисне сапуне слали нашим борцима на фронт. И то је био један од прилога просперитету наше независне Хрватске, па смо опет истакнути као позитиван пример.

Успут расла је и количина обуће, одеће, наочара, протеза, златних зуба, уметних вилица. Поготову сам на зубе пазио. Специјални повереник прегледао је придошлице и издвајао оне са златом или сребром у устима. У суседној просторији имали смо зубара који је под контролом двојице службеника чупао из вилица и одлагао у специјалне сандуке који су потом печашени и слати за Загреб. Била је то импозантна количина драгоценог метала. Сваки рат кошта а злато и сребро претопљени у полуге одувек су били поуздана валута.

Обућу и одећу слали смо разним добротворним организацијама које су нам писмено захваљивале на помоћи, што нас је подстицало на нове напоре. Вредне женске руке преправљале су или крпиле ту одећу и корисно је употребљавале тамо где је било потребно. Сви смо осећали како радимо један хуман посао.

Сем тога, људска кожа, осим декоративне функције ако је била истетовирана па се могла употребити за абажуре на лампама или градњу играчака, имала је практичну примену. Поседовали смо малену фабрику за штављење коже и израђивали од ње углавном предмете за војне потребе: каишеве, разне врсте ремења, облоге за чутурице којима је тако продужаван век трајања, торбе за приручну употребу и слично.

Имао сам лепу, одабрану библиотеку изврских књига обложених тетовираном људском кожом, иако су ретки били тренуци када бих јој се посвећивао. Али зато не мање радосни. Мирис штављене коже ме је још од детињства привлачио. На жалост, целу библиотеку изгубио сам негде крајем рата приликом повлачења. Не знам да ли је изгорела или је пала у руке некоме. Волео бих да је доспела до неког разумног и начитаног човека којему би њихова садржина опленила видике. Ето, њена судбина и дан данас је за мене остала непознаница. Не може се, коначно, све сазнати у животу.

Али да се вратим на опит. Поново је у Вериној одаји прво дошло до смањења на жељени број јединки. Остало их је три, онолико колико је требало за трећу фазу.

Шта рећи о томе? Био је то један од мојих радосних тренутака: уочити како се божански план одвија тачно према предвиђањима. Уосталом, појединцу није лако обоготворити човека, поновити до у танчине циклусе козмоса: време хаоса и време реда. Обредно једење људског меса омогућавало је свакој појединачној психи да схвати божански смисао стварања, допре до дубина у којима се потиру све разлике и где се живот целе заједнице и природе одржава убијањем. Постање се може остварити само у живом бићу принесеном на жртву. Наше лешеве похрањивали смо стога у земљу, делимично, како би се жива целина распрсла у делове и претворила у милијарде оживљених облика, како би Независна Држава Хрватска имала плодне године: много жита, воћа и поврћа. Земља је увек давала живот за смрт посвећену њеном сједињењу с небом. Једино тако могли смо и постати богови.

Диван је осећај имати толико судбина као на длану, бити Велики Маг што одлучује о ономе што је понекад само боговима доступно, одржати ред тамо где је све изгледало јалово, неплодно и профано. Било је нечега чудесног у том усмеравању људских колона према светим оруђима: ножу, крампу или батини; у том вапају и крику посвећених што се дизаху ка Небу овенчаном вечитим спојем с Мајком Земљом, спојем што га је одржавало наше делање на овом светом комаду наше Државе.

Понеких јутара гледао сам како се кроз измаглицу ти крици пробијају попут оштрих сечива, уздижу ка небесима и губе у несагледивим дубинама простора, као наша веза с оностраним, као наш људски одговор на тајну постојања. Чинило ми се да залудно траже душе умрлих које су сад припадале другачијем свету. Да ли је козмос тако бескрајан да ти крици не могу доспети до његових граница? Они су били сјајни и крути држачи на којима почива цео екумен; оне светле звездане стазе

куда су ходиле наше наде повезујући тај црни бездан у целину доступну људском поимању. Јер када у то не бисмо веровали свет као да не би имао смисла, као да ни богови више не би изгледали тако блиски и у много чему налик прабини коју су створили.

Ти крици чинили су процеп у небу, отварајући несагледиве дубине без њих потпуно непознате, градили су пут за сагледавање бескрајне многострукости створитељева дела, омогућавали да нам бесконачно изгледа ближе и мање застрашујуће јер смо веровали како ћемо се једном сјединити с богом.

Мален је сваки човек, тек оруђе у великој игри, коме разум и оклевање само сметају приликом вршења свете дужности. Одбијати божански налог значило би покушавати да се сруше темељи козмоса, значило би подлећи хаосу, непокорности и лудилу. То је увек била казна којом су богови плаћали људске заблуде. Послати лудило неке од ретких значило је одржати темеље обреда и темеље заједнице, увек важније од сваког појединачног испада. Човек је одувек морао служити, како би кроз покорност приволео богове да му открију део тајне, спознају о функционисању свемира у коме је држава тек делић што се уклапа у законе вишега реда.

Ми; овдашњи, трудили смо се да у логору механизам смрти и поновног рађања божанских вредности беспрекорно функционише. Било би нескромно рећи да у томе нисмо успели. Уверавале су нас те готово непрегледне колоне људских створења чије смо кости уграђивали у темеље новог света. Веровали смо у њега и све наше активности подредили том светом задатку. Да би људи подигли кулу до неба потребан је квалитетан и поуздан ослонац. Ми смо га градили верујући у будућност, у потомке који ће наставити дела очева и на нашим здањима саградити оно што је за нас било само сан. Један људски живот прекратак је за освајање божанске слободе, онога усхита кад се одлучује о животу или смрти многих јединки. Наш свет био је стога човечнији јер смо веровали како великим делима увек претходе многе смрти, како се из земаљског кала појављује здање што га једино ново човечанство може саградити.

Радили смо, трудили се преко сваке мере, преко својих могућности. Са каквим сам само осећањем задовољства и доброхотности гледао моје људе што су од мукотрпног клања падали с нога жељни сна и одмора, окружени чудним ореолом који су око свакога од њих створили крици гомиле. Како је то понекад био диван тренутак гледати пред ноћ њихове споре, уморне покрете обавијене меком флуоресцентном маглином што су је чиниле душе умрлих окусивши крв и проговоривши гласовима из света сенки: тај коначни облик људског постојања?

Можда ми се то само причињавало? Или је то била тескоба пред спознајом коначног удеса сваког живог бића? Никад се нисмо могли отргнути смрти, иако смо увек делали као да радимо њен посао. Разлика је била незнатна, ипак пружајући неку наду! И ми смо клали, полагаали у земљу и певали обредне песме, јели њихово месо, слободни, први пут заиста слободни. То смо коначно одувек желели. Ударили смо темеље новог поретка и од наше Државе направили светињу. Више од тога, као људи, нисмо могли. Имали смо свој обредни хор, инструменте, виртуозе, диригента и умеће само, одуховљени смисао за који је готово било невероватно помислити да се из земаљских ствари може издићи у таквој лепоти. Била је то уметност на крају историје. Иза нас више није могла

постојати вреднота исте снаге. Успели смо напoкoн зауставити време за четири године, пуне четири године равне вечности. Показали смо људима путеве спасења, открили им смисао живота, ако је тај смисао икада могао доспети до свести оних што говоре о слабости верујући како постоји нешто изван смрти, изван пропадања тела и враћања земљи материје позајмљене на један кратак рок.

Тамо, у тмицама простора, у великим пространствима козмoса одвијала се људска судбина, удес душа ослобођених земаљске прашине, титанског праха што припада само једном свету. Што душа пре буде ослобођена тамнице, то боље за чoвечанство, И ми смо настављали свој рад уверени да је исправан и у складу с најчoвечнијим веровањем о ослобођењу за један нови и лепши живот сједињен с богом.

4

Тог јутра дигао сам се с осећањем нечега великог у себи. Све је било спремно за трећу фазу, негацију времена и враћање у тачку из које је све почело. Враћање је неопходно новом стварању, као што су новој држави потребни другачији људи. Омофагија, обрнуто кретање као круна наших напора да од Јасеновца створимо полазиште обнове и реда које ће на наш начин говорити о смислу поретка, вредности и наших људских нада, могла се остварити. Прошао је довољан број дана. Бог је чекао наша дела, уверен колико и ми да смо прегаоци на истом послу, онај бешћутни бог што раскомадан тражи покоравање, уверен да ново пролеће увек мора доћи и да се живот, упркос свему, ипак мора наставити: она мукла тлапња, гамизање по прабини планете, онај крик човека што жели спасење а нема снаге да убије, да роди у свету где већ не постоји рука анђела што задржава нож у очевој руци. Жртва, да би се могло бити, жртва, да би се могло мислити, жртва, да би се могло веровати: до задњег дела бића, до последње помисли о самилости која у богу не би могла опстојати.

Помно сам, обузет величином игре у коју се, ми људи, упуштамо, пустио прво дете у одају. Био је то син једне од жена из Верине просторије. Ох, какав тренутак! Све три су га гледале непокретне у својим угловима, све три заустављене као за вечност, све три подређене богу. Ериније што загледане у предиво држе конце судбине у рукама. Не више жене, не више мајке, већ три бешћутне и страшне богиње.

Појачао сам светло. Дечак се загледао у њих, одједном уплашен од тих погледа у којима је било тако мало људскога. Тај ситни створ осетио је присуство смрти у тим женама и одједном престрављен, покушао се узалудно спасити тамо где је одувек био заклон. »Мама!« викнуо је и потрчао према њој. Вера се урлајући баци на њега шчепавши га за косу. »Мааааааааа! « вриштало је дете. Његов глас досегао је највећи степен ужаса, био је тако продоран, тако болан, тако безнадежно пријемчив за последње уточниште пре смртног часа, да сам скочио са седишта и прилепио се уза стакло, у једном сулудом тренутку покушавши да спречим неминовно. Ипак, био је то само трен слабости. Човек сам ништа људско није ми стране.

Боже, о боже, какав је то нови глас! Дизао се из дубине, готово да је преплавио ћелу зграду, цео овај логор, сав свет; као да га и сад чујем како раскида божанске менгеле и тресе зидове затвора, како испуњава, сваку шупљину у камену, како допире до најтамнијих делова мог бића, како руши све пред собом и претвара га у људски прах произашао из телеса спаљених Титана, како се прелива козмосом и спаја његове почетке и његов крај; глас жене која је и поред свега препознала сопствено дете!

»Не! Неее! Неееее!« викао сам, излетео из осматрачнице и скочио на Фрању. Спречи је, убиј је, убиј је, убиј је!»

Али он је стајао, тотално слуђен, заочен, комад камена који сам ударио ногом, дограбио оружје, нациљао и погодио жену посред груди, управо у тренутку док се бацала на Веру што је забила зубе у детињи врат. Жена се ухватила за челик, зачуђено гледајући, ал сјајну шипку заривену у срце, лагано потом падајући у

страну. Дете је и даље вриштало покушавајући да се ослободи али сад већ немоћно јер га је Вера поново напала. Коначно, глас умукриу. Туло се само Верино дивље резање. Окренух се Фрањи. Дизао се с пода унезверено ме гледајући: »Опростите, господине равнатељу, молим вас, тај глас. Мало сам збуњен, опростите молим, молим, опростите... «

»У реду«, рекох мирно, сад већ потпуно присебан. »Схватам. И ја готово да сам попустио. Дешава се. Иди, настави дежурство у осматрачници.« Знао сам да га не смем удаљити. Као челик, понекад и људи морају да се кале. За све треба извесно време.

Тада сам схватио да још требам радити с мојим људима. Иако је, истина, ово била изузетна ситуација, због мајчине запрепашћујуће реакције, морао сам коначно бити начисто с њима. Већ дуго су били изван сваког делања, а нерад улењи дух. Одлучио сам да их поново бацам у ватру.

Овај експеримент је већ дуго трајао, а досадна дежурства су их уморила.

Ујутро сам код одаја оставио само двојицу и све их повео ка оборима за свиње, Ту се налазило једно лепо бетонирано двориште изврсно за рад. Одлучио сам да пре подне активно радимо у логору а да се после радног времена посветимо експерименту. Акушер је, помогнут осталима, поново почео свој посао. Претходне вечери сам наложио да у двориште, тачно у шест сати, доведу све трудне жене које су се затекле у логору. Биле су тамо, стиснуте у гомилу попут стада оваца. Уочио сам страх на њиховим лицима. Осећале су да им се ближи судњи час. Видех како испод једне цури поточић. Помокрила се од страве. Та је била одличан медиј за отварање забаве. Али нисам хтео да се мешам. Препустио сам то Акушеру.

У једном углу налазио се сто, постављен за доручак, а подаље и за моје људе. Најстарији се увек морао знати. Имао сам и нешто пољског цвећа пред собом у финој порцеланској вази коју сам затекао у кући, јер је њен власник, као човек прокомунистички настројен, био уклоњен пре него је било шта могао из ње склонити. Тањир, салвета и прибор били су стављени према нормама доброг укуса, као и свежи хлеб, изрезан на танке парчиће, флаша белог вина и чаша на виткој ноzi, сјајна и провидна, с позлатом од сунчеве светлости. Рекох то Фрањи желећи да га обрађујем у чему сам, наравно, успео. Чекала ме је димљена српска сланина, изванредне кобасице још топле од печења, сјајне од масти и понегде прснуте. Људска црева немају тако дебеле зидове као свињска. Од кобасица се ширио диван мирис натопљен аромом белог лука. Ставих салвету и почех јести.

Понека од жена, и поред страха за живот, гледала је у јело гладним очима. Још једна потврда како је човек увелико биће нагона. Разумео сам њихове жеље, тако дуго нису ништа окусиле сем бљутаве и прљаве воде у коју би се стражари пред њима помокрили. Пиле су ту воду. Боље и то него смрт од жеђи.

Један колективни дрхтај прође тим божјим стадом кад Акушер отвори свој кофер. Био му је ту цео алат, смештен у дрвене преграде обложене зеленом чојом: скалпели, ножеви, малене тестерице за пиљење костију, длета, чекићи, маказе разних намена, куке, игле, конци за шивење. Свега је било код Акушера сем анестетика. Били су, разумљиво, потребни нашим женама и борцима. Има ли рађања новог, без бола?

Као што сам и претпоставио Акушер је наредио да се прва издвоји она што се унередила. Знао је он свој посао, био је мајстор. Чим је схватила да је одабрана,

почела је урлати ко суманута. Бранила се слепо, животињски, свим својим телом, свом снагом. Како живо биће понекад добија чудесну снагу у изузетним ситуацијама? Тек четворица мушкараца успела су је савладати зграбивши је за удове. Понели су је и леђима ослонили на бетон. Саплели су јој руке и ноге убацивши их у металне окове уграђене у бетон за ту сврху.

Акушер је полако завртао рукаве на кошуљи; ја сам јео свој доручак заливајући залогаје вином што се својом опором-киселом аромом изванредно слагало с печеним кобасицама и реским воњем белог лука у њима; моји људи су у полукругу стајали око породиље; гомила жена је цмиздрила, цвилела, јаукала, запевајући некаквим чудним гласовима које сам тад први пут чуо - ваљда је то била заслуга поодмакле трудноће; свиње су роктале гладне у обору ударајући бесно у ограду жељне јела; све је било тачно како треба. Помислио сам тада да је и мени ово неопходно. Мало у позадини, обучен у бели сако, стајао је Фрањо, мој посланик, служећи ме лично тог јутра. Обично је то чинила послуга, али због места и догађаја то нисам желео.

И данас се понекад сам себи зачудим питајући се како сам могао доручковати међу оборима који су тако огавно смрдели на свињски измет и људско месо у распадању од којег се ширио сладуњави и тешки мирис лешине. Био сам наложио да се свакога дана обори перу шмрковима и тако спречи евентуална зараза. Ту отпадну воду усмеравали срно бетонским каналима у специјалне танкове где је лежала, а производ распада органских материја у њој био је плин. Тај смо плин потом цевима спроводили до пећи где смо спаљивали све непотребно, понекад и лешеве али у мањем броју, због тешког смрдљивог дима зарад којег су становници из околице логора протестовали неколико пута. И поред тих хигијенских мера било је врло тешко заћи у саме брлоге и добро их очистити јер су свиње нападале људе. Биле су навикнуте на ту исхрану. Понекад смо им бацали бунтовне логораше после обраде у Сортирници, гледајући како их живе, те прљаве животиње касапе својим алавим зубима.

Понављам, чудим се како сам могао јести поред тог смрада. Данас ми изгледа да сам се тако кажњавао за онај тренутак слабости приликом вриска онога дечака у Вериној одаји. Мора да је то на неки приземни начин и Фрањо осетио јер је био невероватно сервилан тог јутра, толико да ми се гадио. Али, и он је био део испаштања за показану слабост. Морао сам издржати и издржао сам, поред свега гађења од тог смрдљивог брлога.

Коначно је Акушер био спреман. Узео је маказе и исекао женину хаљину и доњи веш, док је она јецајући, уздигнуте главе, гледала шта ради. Коначно је разголићена, била спремна за царски рез.

Акушер је извадио куке, те наложио Антуну и Стјепану да их узму у руке, при том им објашњавајући како да их употребе кад разреже кожу и сало на стомаку. Већ тад је родилја почела урлати и није престајала за све време операције, изузев кад се онесвешћивала од бола па су је морали поливати хладном водом да би дошла себи. Без њеног болног гласања цео захват не би имао смисла. Сваки чин мора пратити људски глас, ма какав био. Што гласнији то бољи!

Акушер је клекнуо међу растављене женине ноге и скалпелом направио први рез. Расечена кожа се расцветала пружајући према светлости своје модрочрвене латице. Врисак који се тада зачуо, чинило ми се, својом снагом могао

је разбити чашу на мом столу. У сваком људском бићу спава добар уметник, оперски певач. Треба га само потакнути на прави начин.

Викнух осталима да пазе на преостале жене. Сад је већ било очигледно шта могу очекивати. Бојао сам се панике. Једна слуђена жена потрчала је према излазу, али није далеко стигла. Ивица је дршком ножа ударио у главу. Жена паде на бетон онесвешћена, крварећи из посекотине. Заиста сам имао одабрану екипу јер јој Ивица, окренувши нож у шапи, зада два ударца у бутину и одвуче према гомили. Тако је била онеспособљена за бег, али употребљива.

Акушер је настављао рад, док су Антон и Стјепан кукама ширили отвор. Све појединости нисам могао видети јер је угао гледања био смањен, налазио сам се по страни. Плодова вода измешана с крвљу преливала се преко расекотине и отицала на бетон. Жена је заћутала, бесвесна. Почели су је поливати водом. Уто видех како Акушер вади умрљано, тамномодро детенце, хвата га једном руком и издиже у зрак. За њим се вукла пупчана врпца, намрешкана и савитљива као змија-бог. Дохватио је затим маказе, пресекао је и лагано лупнуо дете по леђима. Оно заплака истргнуто из утробе, огласи своје постојање под шаром небеским; тај мали глуждравко налик на неко чудно биће с другог света: искривљен, прљав, велике главе.

Нисам очекивао, али женски хор из угла залелека гласом јачим од сваког разумског поимања. Неке падосе на колена ударајући главама о бетон, друге су се тукле у груди, чупале косу и вриштале. Призор достојан сваке похвале, необично складан у наизглед хаотичном кретању.

Наставио сам са својим доручком. Акушер спусти дете на бетон и скалпелом му расече лобању, одвојивши две мекане, неокштане полулопте. Руком је истргнуо мозак из главице и ставио га на велику металну тацну на једном столу. Остатке тела бацио је свињама које халапљиво загрокташе тукући се за месо.

Ивица је морао убити једну помахниталу жену. Та је једноставно имала среће. Остали су му помагали окренувши ножеве према гомили сабијеној у угао дворишта. Ту већ није било шале. Свака која је покушала да излети отуда добила је ударац ножем, тако да су моји људи успели задржати контролу над њима.

Акушер се вратио породиљи. Гурнуо је у утробу пупчану врпцу која је остала напољу, узео иглу и почео затварати рану. Тек тад је дошла себи, промукло урлајући. Тело јој се тресло, одскакала је задњицом од бетона, избеумљена од бола. Чуо сам плесак кад се враћало назад у локву од крви и плаценталне воде.

Акушер замоли помагаче да јој стану ногама на груди како би могао завршити започети посао. Коначно ју је затворио. Ослободили су јој удове. Тело на земљи се згрчило претварајући се у уздрхтани грумен, руке јој кренуше ка стомаку грабећи рану у узалудном покушају да умири несносне болове. Антон је ухвати за ногу, одвуче у један испражњени свињац и ту остави. Остало нам је да сачекамо њено умирање, чије је трајање овисило искључиво од издржљивости организма да се залудно бори за живот, па да је бацимо прасадима. Нисмо желели да је убијемо. Хтели смо је, саучествујући у њеном болу, наградити за успешан порођај.

Цело то пре подне наставили смо рад. Мислим да нас је чуо цео логор, иако су се обори налазили подаље од главнине зграда. Успут је Акушер упућивао и остале, у посао надгледајући порођаје на две жене истовремено, задовољавајући се само давањем савета својим сарадницима који су доиста брзо учили. За себе је

оставио вађење мозгова из детињих глава. Било је то задовољство које није хтео препустити другима, као ни припремање код мене у кући. За ручак смо уживали у похованом и динстаном мозгу, рестованом кромпиру, те бареном поврћу с парадајз салатом и подравским белим вином.

5

После одмора вратили смо се опиту. Вера и њена друга већ су напола појеле дете. Није ни чудо, биле су прилично изгладнеле а имале су само њега, јер смо убијену жену извукли напоље. У другу одају увели смо Лидијино дете. Није га препознала, прва га је она заклала док је вриштало од бола, унезверено и престрављено оним што му је чинила сопствена мајка. После тога био сам сигуран да је Лидија већ изабрана.

Требало је још изредати сву преосталу децу како бисмо били сигурни и у друге. Можда нека од њих препозна сопствени пород? У помраченим главама може се разбрисати оно што је већ било потпуно или делимично угашено. Разлика између њих и нас била је огромна и квалитативна: ми смо делали с потпуном свешћу о божанској мисији.

Како је време одмицало све мање смо сумњали у то како ми јесмо позвани да наново пољудимо овај свет, да му отворимо видике за поимање праве божанске стварности. Сећам се сад како је спонтано, већина људства у логору прионула на клање, прихватила се очишћења. Једино су свиње уживале. Такође мачке и пси што су се у великом броју појавили у близини логора. Нарочито чопори паса луталица. Ипак, имали смо начина да их се решимо. Није нам требало да каква псина уграби одсечену људску руку и изнесе је изван нашег атара. То би био велики васпитни и политички проблем. Чували смо се тога и радили на сузбијању те пошасте. За мог боравка у Јасеновцу није се десило да нам нека цукела побегне с комадом лешине. Било је неколико инцидената али на срећу стражари су у свим ситуацијама успели да упуцају животиње пре него што су клиснуле ван домашаја оружја.

Што се нас тиче ми не бисмо правили проблем али смо имали строго наређење о тајности, које ми је изгледало помало непримерно за ситуацију на терену. Било је одвећ апсурдно веровати да грађанство не зна какав обред вршимо у логору. У свакој прилици када бисмо се састајали с изабраним представницима грађана, ја сам неприметно изврдавао то наређење, посредно им предочавајући право стање ствари. Врло их је мало показало благу одбојност или ју је наговештавало, остали су нас углавном подржавали свим срцем, из љубави или страха, свеједно. Ја сам, пак, са своје стране уредно бележио те бунције у списак оних сумњивих, злу не требало. Независна Држава Хрватска није могла трпети колебљивце у односу на своју свету задаћу. Ми смо од наших Хрвата морали направити изабрани народ, од Загреба створити посвећени град. Јасеновац и сличне институције биле су само прва фаза нашег преодгајања. Пре него што се у кућу уселе људска бића потребно је истребити гамад. Управо смо овде то и чинили чиста срца и одлучне руке.

Напокон сам добио три жене које су раскомадале своју децу, остале три смо убили. Ни Вера није познала сопственог сина. Убила га је и пождерала. Сећам се: држала је потом његову откинуту главу у руци, загледана у полуотворене детиње очи. Шта се у њој догађало тих тренутака? Да ли јој је бог дозволио барем искрицу препознавања? По њеној реакцији мислим да није, поготово због уобичајеног начина на који је поступила с њом. Када је оглодала све месо с вањске стране лобање једноставно је, као и раније, разбила кости ударајући синовљевом

главом о зидове, што ме је неодољиво подсећало на крцкање ораха у детињству и на задовољство приликом извлачења језгре из поломљене љуске, језгре која, узгред речено, својим изгледом необично подсећа на људски мозак. Та фрапантна сличност уверава ме да је човек неодвојиви део света у коме је настао и да ће то увек бити, ма колико веза између језгре ораха и људског мозга привидно била непојамна. Крајњи смисао те сличности следио је тајну постања и годишње обнове козмоса, кроз труд уложен да би се стекли плодови живота и божја милост. На свој начин Вера је тада убрала освећени плод обреда.

Кад је све било готово добили смо три демона потребна за ислеђење. Тако сам завршио свој посао на припремама. Да ли ће моје залагање пратити исти резултати? Не могу рећи како нисам стрепео и поред почетне уверености да ћу у томе апсолутно успети. Мислим да је то, као увек, одраз треме пред очекивање великих догађаја

Тог послеподнева, кад је све окончано, дадох слободан дан мојим сарадницима. Заиста су га заслужили. Похвалио сам њихово залагање и рекао да неће остати ненаграђено. Знао сам да лепа људска реч међу сарадницима учини далеко више него ли гола присила. На крају рекох Фрањи да се идем мало одморити пре вечере. Нисам дуго јео пијани мозак, па му наложих да уради све потребно како бих у потпуности уживао, напоменувши му да нађе девојчицу од четири-пет година. И данас мислим како је тај узраст најбољи. У том добу дете се осамостаљује, више није овисно о родитељима, може само да се облачи, једе, игра, па се та промена у психичкој структури одражава у посебном окусу мождане масе. Укупни угођај приликом конзумације је стога квалитетнији.

Ступивши у благоваоницу, после одмора, видех да је Фрањо извршио све припреме. Девојчица је стајала у углу, обријане главе, неповерљиво нас гледајући. Држала је у руци једну шарену луткицу, коју јој је сигурно Фрањо дао да би се забавила. Сто је за ту прилику већ био спремљен. Седох и наложих му да почне. У једну винску чашу сипао је измешани сок од купине и љуту ракију. Дао је девојчици да пије. Она је неповерљиво узела чашу, помало уплашена, али како је била жедна и гладна, попила је један гутљај. Направила је гримасу осећајући чудни окус сока. Почела је плакати и испустила чашу из руке пре него је Фрањо реаговао.

»Пази шта радиш!« прекорех га.

»Ух, ђубре мало!« оте се Фрањи. Он измахину руком да је казни.

Пусти сад, готово је. Кад завршимо замени тепих, остаће на њему мрља од сока«, рекох му. »Сачекајмо да алкохол почне да делује.«

И заиста, девојчица убрзо преста плакати, очи јој се зацаклише, чак се и насмешила. Њихала се губећи равнотежу, све док се није наслонила на зид одупревши се о њега, главе забачене у страну. Фрањо је у међувремену напунио другу чашу, ухватио је за главу и присилио да испије целу садржину. Није се бранила нити реаговала. Већ је била добрано пијана. Дечји организам врло је неотпоран на алкохол. Загрцнула се при крају и почела кашљати. Фрањо је пусти а пијано телешце скљока се на земљу, покушавајући да поврати дах. Фрањо је у чашу додао још ракије, ухватио је и напојио још мало. Сачекали смо још неко време да се алкохол апсорбује у крв, а потом ју је Фрањо донео до мене и гурнуо испод стола. Наместио јој је главицу у рупу специјално за то направљену и с доње стране

причврстио је посебним ремењем да се не би померала приликом обеда. Њено голо теме извиривало је кроз отвор, спремно за отварање. Чим је Фрањо засекао кожу, пијано дете тргло се из алкохолне бесвести и завриштало. Али то је био само почетак. Фрањо је направио цео круг ножем а потом издигавши један крај виљушком једноставно згулио кожу с чудесно белих костију. Тај покрет изазва још један крешендо под столом који је пратило лупање о плочу стола, како је девојчица покушавала да ручицама дохвати извор несносног бола. Био је то један посебан глас, измењен алкохолом, водњикав, пијан, померен, глас који је пратио обед, јер без њега уживање у топлом мозгу не би било тако велико.

Фрањо је наставио рад узевши специјалну тестеру како би испилао кости и отворио лобању. Сваки његов покрет пратио је урлик испод стола, смањивајући се када је пијано телешце хватало ваздух, у ритму; урлик промукао и располовљен од агоније, с табанањем нога по поду. Сто се тресао од напора тог детета да се ослободи, па сам макнуо флашу вина да не би пала. Увек сам се дивио снази коју су у таквим тренуцима показивала изабрана деца. Да ми је то неко испричао пре Јасеновца готово не бих поверовао.

Кад је завршио Фрањо је, као да отвара конзерву пасуља, с два ножа одвојио испилану кост. Указа се мозак, пихтијаст, ружичаст и испресецан вијугама, доступан и пијано топао. Усуо сам вино у чашу, узео нож и виљушку, те почео. Засекао сам добар комад, набо га виљушком и ставио на тањир међу спремљене печурке. Дете је престало да урла.

Настала је помало чудна тишина, прекидана само звуком ударања прибора о порцелан и гргољењем вина приликом сипања у чашу. Рекох Фрањи да отвори прозор. Пој цврчака испуни собу допирући из даљина. Кад сам завршио с јелом изађох на трем остављајући Фрањи да поспреми собу и уклони леш.

Седео сам, гледао у ноћно небо на коме се издвајала светла пруга Млечног пута, пијуцкао вино ослушкујући звуке из тмине. Чуо се понегде лавез паса и лупа спремања благоваонице у кући. Мој поглед утапао се у безмерне дубине галаксије, лутао је простором заустављајући се на светлима далеких звезда. Сазвежђа су градила чудне фигуре, као да су ме позивала и мамила трептајима из големе удаљености тражећи од мене да одгонетнем њихову тајну. Мален је човек, немоћан да прозре скривалице света, осуђен да се грчи на уском простору планете и отуда покуша открити путеве непознате толиким генерацијама.

На Земљи се потребно изборити за слободан живот, ту прво размрсити конце усуда, уредити овај свет према мерилима која важе за цео козмос, за све оно големо од чега човек стрепи јер га не познаје. Мора се спустити до сржи свог бића, разоткрити његове страхове, ослободити се за љубав божју што се не мери према човеку; у односу на коју је он тек капља у бескрајном мору могућности, у бескрајном ланцу рађања и умирања, чија сврха као да нема смисла поређена с људским мерилима.

Бог је хтео и бог ће узети кад буде желео. Ја сам морао служити како бих можда једном, посматрајући са стране као сада, могао рећи да су моја дела имала смисла. Кад се један свет руши увек нешто од њега остане за сећање. Вечношћу су се мерили наши послови у Јасеновцу јер тек тада не постоји заборав.

Ја сам радио на успостављању новог поретка, као и многи од оних који су створили ову Државу. Два су лица божанског обреда: једно је као повратак у

изгубљени рај где за одабране усташе тече мед и млеко, где је живот одређен вечитим благостањем и божанским провиђењем; друго је увек смртно, оно пред којим се врши сакрално убиство, оно које омогућава постојање првога. Тако се цео облик уједињује и све је преплитање живота и смрти, ужитка и бола. Може ли бити другачије? Слобода је увек божанско дело а највећа од свих је она убијања. Никада нисам могао спознати другачију, јер ова је богом дана и у себи носи темеље вечности.

Овај свет, свет је крви и смрти. Свакога часа море бића умире под канцама, шапама или зубима, море бића цичи и вришти ждерано јачим од себе; и све је то уобличено у крик који би морао допрети до граница козмоса. Како онда размишљати о праведности? Да би јео мораш убити; да би постојао, одржао смисао и ново рађање, мораш посветити. Што је жртва обилнија самилост богова је очигледнија.

Бити истински слободан значи бити бог на Земљи, чути глас који говори: »Мајка ће те кући однети, уљуљканог у свом наручју.« Свето убиство сина негација је плодности, природног редоследа и времена, повратак у тачку из које је живот почео. Затворити обред значи изнова га почети. Символични повратак хаоса кроз убиство неопходано је постању и новом стварању, неопходан је држави, која хоће нови поредак.

Ми, усташе, то смо знали и зато смо у темеље новог света уградили толико људске патње. Закони живота не могу се изврдати, а свака сумња, скрупула или сажаљење за жртве значе промашај коначног исхода новог стварања. Требало је викати, до гушења и промуклости понављати божје истине и зазивати име његово како би и они, спремни за клање, спознали истину и законе одржања новог живота. Они су морали увидети како су неопходни, тако уредно послани у големе гробове сведочећи о величини нове државе, о њеној моћи да се свет уреди и нови циклус отпочне; неопходни да своје месо и кости положи у њене свиње и привреду, да крицима вечно сведоче о слободи коју су својом жртвом стекли за изабране.

У мени није било туге или страха, можда пре носталгије и велике жудње да будем раван њему кроз дела и законе које је он донео и устоличио на овој планети. Тек крајем наше мисије почео сам веровати да сам у томе успео. И ту сам веру задржао и данас уверен како све није готово, како још увек има наде за изабране, како се калпа може поново заокружити и ново доба отпочети како је замишљено и одређено на почетку времена.

Зашто нас је бог напустио? Можда смо били одвећ благи? Можда се крици наших жртава нису довољно далеко чули? Да ли у том простору галаксије постоји још нека планета слична нашој на коју је стигао како би тамошња бића научио свом обреду? Махина на којој је отишао дигла се у небо а на позорници смо остали само ми, поред гомиле жртава с којом нисмо знали шта да почнемо? Да ли је тако морало бити? Ко може судити о божанским законима?

Те вечери, седео сам на тераси и покушавао домислити сумње које су ме као човека мучиле. А знао сам да послови нису завршени и да ћу до последњег даха вршити своју дужност у логору. Мислим да сам у томе успео. Чак могу рећи како сам био раван богу по округлости и бешћутности за те гомиле што су свакодневно

умирале на овом жртвенику, у једном од храмова нове вере. И увек могу рећи:
урадио сам оно што сам, ја човек, могао. И да сам хтео више, нисам био у стању.

6

Коначно сам послао писмо у Загреб написавши у њему да сам спреман. Замолио сам да ми пре испитивања омогуће две недеље, како бих припремио осуђенике, одредивши да то буде на Ускрс, 1942. године, прве недеље после пуног месеца након пролетње равнодневице. Био је то празник рађања новог живота, час ускрснућа кад раскомадани бог поново оживљава, а цела природа бубри и пупи из вечне везе земље и светог мрча, што се сједињен у целину потом расипа у сва жива бића омогућавајући да се наново оствари чудо постања.

Био сам у потпуности свестан улоге коју тако преузимам на себе, јер је то била ре-креација догађаја који се збивају у времену али који ипак припадају вечности. Бог је у агонији до краја света, док постоји човек, његово месо и крв. Јер ово ту, Тело је моје и овај ту, пехар је Крви моје; они су део драме постанка у којој се откривају истине неверника, драме у којој они проговарају јадним гласовима, исповедајући своју тајне комунистичке везе, своје свештемке и заверу против поретка света и ове митске Државе Хрватске.

Не, нисам желео да те комунисте сецкам и ломим им кости. Тражио сам још две недеље да их напојим вином и крвљу, да их нахраним људским месом како би умлаћено тело заборавило патње у подрумима Специјалне полиције. Кад се оно поврати из агоније, дух постаје мекан и савитљив, доступан обликовању какво сам желео провести над њима и добити, њихова поверавања заобилазећи природну неосетљивост на бол. Требало је изравно дотаћи душу у бићу, зграбити је гладним рукама мојих демона, како би престрављена могла оставити тело пуштајући га да говори о земаљским пословима. Тад би коначно обред био завршен и комунистичка животиња би се могла заклати као дар боговима подземља, жељних крви и утробе.

Дан ислеђења био је одређен а први јуноша стигао је к мени. Човек се увек сећа онога првога, сви други потом долазе у колонама којима се памте само обриси а појединости губе. Звао се Иван Хитрец, ђубре што је издало свој народ и приклонило се неверницима. Мој посао је тим био заноснији и часнији, ма колико да је у мени било неверице зато што је Хрват. У сваком народу има отпадника које треба уклонити. По сваку цену!

Наредио сам да га сместе у засебну кућу и омогуће му сав комфор. То је значило" послугу, чист лежај, постељину, уважавање и добар однос; купатило с топлим водом, пиће и јело у великим количинама, нарочито људско месо због његовог квалитета, припремљено тако да не би приметио шта једе. Нисам хтео ризиковати. Лично сам га примио, понудио цигаретама, објаснио му да од њега ништа не очекујем већ само да се угодно осећа. Ћутао је; као да за њега нисам постојао налик на какав прамен неважне и смрдљиве магле, што би некога другог извело из такта. Али, ово је била игра у којој су актери били мајстори свог заната и зато нисам показао презир или надмоћ. Те реакције биле би показатељ моје немоћи а ја сам, усто, био сигуран. Зашто онда повлађивати сопственој сујети?

Особљу је било строго наређено, чак по цену живота, да буде до крајности љубазно и на услузи како то, ма какав да је, обредни бог заслужује. Стога је сваки дан његовог опуштања и релаксације тела био један поен више у корист мог задатка. Остали смо доследни својим идеалима чија се чистота одмеравала до

коначног расплета, с тим што сам све конце ипак држао у својим рукама. Био сам надахнут. Мука његова и смрт, васкрсење душе, постаће један од важних догађаја козмичког времена које почиње постањем, рађањем природе из освећене смрти бога а завршава се симболично Страшним судом овог човека што издаде свој народ, његовим комадањем, обредном неминовношћу чија је залога један нови свет, свет којег ништа није смело нити могло нарушити.

О боже, како сам волео Независну Државу Хрватску; како сам веровао у њену мисију таманећи ту људску гамад с лица света; како сам с љубављу гледао њена јутра и родна поља у светлости; с каквом сам мирином слушао песме мојих људи док су вадиле очи, клали, комадали, песме стопљене са до лудила упаниченим крицима деце и жена као звучним мизансценом обреда на Великој позорници у Јасеновцу, где се историја сусретала с вечношћу и бог с човеком!

О, како сам уживао у њеном напретку; у њеној хиљадугодишњој историји; у њеном прикључењу великом светском царству које је коначно требало посветити ову планету; у симболима њене величине и заставама што су се вијориле на ветровима равнице. Гледао сам њене кржаве сутоне и борбу сунчевог диска у црним водама небеског океана; надирање тмине у атар логора; уживао у зрцаљењу инсеката око светиљки ослушкујући гласове патње из барака; осећао понекад, донесен лахором, тешки задах лешина у коме сам разаберао вртложно кретање црва, муха и дебелих пацова; шетао поред Саве гледајући благо љуљушкање лешина у води налик на пањеве похрањиване у муљу и сомовским трбусима, верујући како живот ове заједнице има смисао понекад неразумљив човеку али његов попут усуда.

Деца из околине брала су цвеће и доносила нам мирисне венце у логор с којима смо китили улазе у бараке проматрајући како вену, падају и претварају се у прах, одлазе разасути светом у једном новом постојању што је чекало свакога од нас. Оно што остаје за човеком његова су дела, саткана од зрнаца колективног сећања на доба кад је бог био у народу закићен цвећем и бршљаном. У талозима прохујалих збивања јасно се разазнају отисци његових нога у житком калу којег смо сви желели да се ослободимо жудећи нови живот изнад ове земаљске прашине.

Тај простор нада мном, безмерне дубине козмоса говориле су новим језиком; својим миром упућивале су ме ка делима надахнутим другачијим поимањем стварности од оне што ју је изградило човечанство верујући како се гомилањем техничких знања могу превладати закони живота, како се људским нормама може мерити цео универзум. Бог је знао а ми смо веровали у његово послање, држали се обреда и убијали јер је то било једино што смо као људи умели. Човек сам јер могу да убијем, јер могу да поједем, јер могу да жртвујем преносећи појмове вредности из ограничености земаљских мерила на један козмички план.

Како је залудна нада да ће сунце свакога дана изаћи, како је залудно веровати навикама које једино богови могу изменити у галаксији; тражити праведност тамо где се једино служењем божанству мере људске заслуге!

Тај први комуниста спреман за признање веровао је у привиде, борио се за илузију, никад достижну. Трпео је мучење Специјалне полиције, пузао окрвављен подом ћутећи о својим делима против Државе. Откуда толика снага у његовом телу, откуда такво одупирање? То тело није имало разлога да истраје изузев у нади слепог нагона да се одржи живот упркос свему. Оно је већ било мртво истога

тренутка кад је пало у наше руке, оно није имало никаквог излаза али се борило, тучено и касапљено, држало се за танку нит слепо и животињски јер је, коначно, то једино и умело. Човек целога живота жртвује тело привидима духа, верујући како се смисао постојања мери његовим вредностима. Она божанска искра, душа што је таворила унутра, ништа од тога није знала, та голубица жељна ослобађања!

Истина је, био сам божански кључар. Пуштао сам душе увећавајући бога, као што река јача дотоком многих потока и небеских вода. И оне су одлазиле без гласа, не схватајући крикове тела што су гамизала прашином већ далеке и потпуно различите. Зашто је неко на Земљи хтео спојити два тако супротна ентитета, две тако опречне реалности? Какав се то смисао кувао на овом труну козмичког праха и чему је тако немогућ уопште потребан?

Много је питања остало без одговора али дела су остајала и нада да смо учинили све што је било у нашој моћи; Мислим да смо сачинили спону између земље и неба, оставили сјајни траг што су га многе душе ослобођене у Јасеновцу одражавале попут свитаца што у ноћи траже изворе светлости. Унезверене људске колоне излазиле су одавде упаковане према нормама нашег поимања људскости подређене боговима, похрањене у тло или стомаке, како би земаљска материја послужила сврси због које је и настала. Цео један еколошки систем овисио је од људског меса овде употребљеног. Читаве миријаде бића храниле су се на нашим мрчима, множиле и пропадале у ове четири године, правећи око логора један посебан крајолик што је својим изгледом упућивао на особеност овога места и људи у њему. Ми смо били изабрани и обележени божанским знамењима, а тако су се и понашали према нама. Знали смо како чинимо све за добро свога народа, за његову чистоту, нови поредак и нашу Свету Државу. Један комуниста није то могао нарушити ма како отпоран био. Тог првога, Ивана Хитреца, могу да се сетим без документације о његовом случају. Сви други стапају се у мом сећању с колонама које сам гледао свакога дана на улазу у Сортирницу, потом раздвојене и у комадима отпремљене тамо где је сваки део припадао: свињац, фабрику, кухињу, касапницу или у Загреб.

Док је опоравак тог првог трајао, једног јутра одлучих да обиђем Сортирницу. Хтео сам се уверити како све функционише према мојим замислима. У њој смо раније употребљавали специјалне дрвене сандуке за сортирање одсечених делова. Транспортни радници жалили су се на неописиви задах који се од сандука ширио приликом враћања из главног града. Дрво је упијало телесну течност а она се у њему распадала ширећи смрад на који су мухе и други инсекти летели ко суманути. После извесног времена сандуци су на спојевима натопљеним сукрвицом почели пуштати течност, што је увелико отежавало транспорт јер су након тога камиони били практично неупотребљиви за нешто друго. Наложиио сам зато да старе сандуке замене металним па сам желео проверити како су се показали. Метал се лакше могао прати, па је и проблем задаха био могуће решити.

Сортирница је била једна преуређена барака с два велика улаза на прочељима и једним преградним зидом који се протезао целом њеном дужином делећи је на две половине. Тако су наши људи могли радити с две колоне одједанпут. Пред првим улазом налазио се ограђени простор у који бисмо сатерали гомилу увезану бодљикавом жицом да нам не би побегла. Као да повлаче из земље дугу и савитљиву глисту моји људи би повезану колону увлачили у Сортирницу,

прибијену уз преградни зид где су се налазили метални сандуци а поред свакога један радник. Први је секао уши и одлагао их, хватао другог и тако редом. Низ се полако помицао, згрчен, унезверен, пун јаука гомиле, вриска деце и лелека жена. Сортирница је стога била најзвучнији део логора.

Поред тог сапетог реда стајали су надзорници да би спречили сваку несмотреност жртава, иако се то заиста ретко дешавало, и омогућили да се посао несметано одвија. Зачудо, отпора је било врло мало. Понекад ми се чинило као да те жртве, хипнотисане страхом, уопште нису осећале бол. Било је ту заиста чудних појава и храбрих људи, морам признати. Зато сам у Сортирницу ставио део моје одабране екипе, која је понекад падала од умора. Радиле су пуних осам сати с једном паузом за обед, често и више кад је било посла. 'А било га је!

Први сандук био је онај с ушима, потом су редом следиле онај за језике (из уста су извлачени посебном куком коју је први употребио Крешо), носеве и коначно очи. Кад би се сандук напунио стављали смо нови а претходни затварали и односили на камионе, који су потом хитали Поглавнику на увид. Најтежи и најделикатнији посао био је вађење очију. Зато је Акушер добио званичну похвалницу и унапређење јер је патентирао нож са закривљеним и тупим врхом сечива. Њиме је убадао у горњи капак између очне јабучице и кости тако да је око испадало напоље. Потом је било просто пресећи органске везе и одложити га у сандук. На излазу је стајао кољач који би преклао жртву нагнувши је над канал којим је крв отицала у правцу танкова за плин. Један касапин је коначно одлучивао о судбини леша. Ако је био неупотребљив товарен је на приколице и, вожен с осталима, бацан је у прокопе на обали Саве. Ако је био добар одношен је у касапницу где је одеран а потом транжиран према потребама и слан у саламуру, пршутарницу, одељење за кобасице, итд. Отпаци су бацани у приколице и полагани с другим лешевима у прокопе.

Пре Сортирнице био је Економат с разним специјализованим одељењима где је одлагана одећа жртава и све оно што су поред тога поседовали на себи, разна помагала и слично. Ту се налазило и Одељење за вађење драгоцених метала. Жртве су наравно голе одлазиле у Сортирницу.

Још и данас имам неке сувенире из Економата, иако сам део Колекције изгубио приликом напуштања Јасеновца. Ипак, данас ми је најдража збирка камења извађених из људских бубрега које су за мене сакупљали касапини знајући за тај мој хоби. И сад се понекад задивим облицима и величини појединих примерака, распоредом њихових оштрих жлебова и површином што ми наличи на Месечев пејзаж гледан са Земље. Један од најлепших личи на људску главу, подсећа ме на лице заспалог детета заустављеног у неком степену развоја у утроби, који ме неодољиво подсећа на ситног и гладног рептила. Највећи камен добио сам из бубрега једне жене, из северозападне Босне, кој, је велик као мањи орах. Мора да је страшно патила од болова. У доброј мери направио сам јој услугу прекративши јој муке.

Огрлице од очију сушених на диму изгубио сам кад и библиотеку, али ми је остало неколико примерака заливених смолом. Огрлице од ноката обликованих у геометризване делиће остале су код мене. Од косе ми није ништа остало, иако смо од ње плели разне корисне предмете и ужад за потребе логора. Од резбарених костију сачувао сам само две фигуре од бутне кости, још и сад у одличном стању.

Једна представља Распеће а друга продуховљени портрет Усташе, обе рађене руком мајстора Стипице, уметника чија ми је судбина остала непозната. Можда је страдао негде у хаосу повлачења иако су за њим остала дела непролазне лепоте, што је коначно и сврха уметности: да нам улепша свакидашњицу или да светиње учини видљивим и доступним људском оку. У дну сваке од њих стоје урезани иницијали СТ, као знак руке што их је створила, иницијали који су надживели свог творца сведочећи о пролазности човечјег тела, али и о вери у један вечити свет.

Одмах сам уочио да су нови сандуци далеко подеснији за наше намере, што су ми убрзо потврдили и моји људи јер је транспорт био далеко сношљивији за њих. Сем тога камиони су остајали чисти па смо их могли користити за више намена: превоз робе или људи.

Проверио сам морал људства. Били су добро расположени, али већ помало и уморни што није било зачуђујуће с обзиром на напоре. Одлучио сам их чешће мењати, поготово сада јер су дежурства у старој касарни престала. Тамо се налазио сам један који је хранио жене спремне за опит.

Понекад је транспорта било толико да у Сортирници нисмо стизали све да обрадимо, а како је и капацитет логора био ограничен, вишак сам препуштао нижеразредном особљу које их је ликвидирало тежим оруђима. Биле су то углавном тупље природе, што су своје страсти искаљивале крампом, батином или батом. Било је понекад занимљиво гледати удар велике оковане маце у главу положену на пањ, оно прскање костију с делићима мозга који су се разлетели на све стране, чути посебан звук што је пратио удар, крцкање и ломњава. Али, после тога главе нису биле употребљиве претворене у крваву кашу. Колико смо само на тај начин изгубили лепих светиљки, али и сапуна. Ипак, нисам жалио, понекад је и то било неопходно.

Човек обрађен крампом, избушен и раскомадан, заиста више ничему није могао послужити. Као ни деца коју су бацали на челичне коце кладећи се при том чије ће прободено дуже живети. Понекад је то умирање трајало и два дана. Правило је било да се прободени удови нису рачунали него само труп. Бацач је стајао три метра удаљен од коца, није смео нагазити белу линију а деца су понекад била доста тешка. Имали су посебну вагу којом су им мерили тежину: дете је морало тежити између десет и петнаест килограма, како би бацачи имали подједнаке шансе. Промашај се није рачунао, бацање се понављало све док погодак није успео, али је сваки нови покушај умањивао шансе играчу јер је дечје тело ударало о бетон. Тако се смањивало време умирања а тиме и губитак у игри. Уложене своте за клађење биле су понекад заиста замашне.

Све лешеве из тог дела логора транспортовали смо као и оне из Сортирнице и бацали у прокопе, заједно с понеким дечјим лешом из Преодгајалишта. Имали смо део који је био, у ствари, васпитна установа. Становити број деце је довожен у логор без родитеља који су изгинули, или су већ на терену одвојена, па смо их смештали у посебну зграду желећи их преодгојити за наше намере. Свакој држави потребни су радници разних профила за најтеже, најпрљавије и најопасније послове а деца су била за то одређена. Ипак, пре тога су морала проћи становиту едукацију, као и промену вере, јер многа нису била посвећена обредом крштења свете Католичке цркве. Спавала су и јела у Преодгајалишту. За њих су бринуле часне сестре и неколико васпитачица. Лекова нисмо имали па смо природној

селекцији препуштали одабир оних најјачих који су нам и били потребни за наше намере. Васпитачице су то решавале на најједноставнији начин. Ако се неко дете није могло ујутро устати с пода (чак и зими држали смо их у потпуно хладним просторијама) мучено температуром од какве прехладе или болести, једна би га износила напоље, хватала за ноге и разбијала му главу о камене степенице. Лешеве су износиле у плетеним корпама и бацале свињама, обично. Такав поступак лечења био је најбољи јер смо остављали само здраву и јаку децу.

Тог преподнева обишао сам и њих слушајући рапорт васпитачица које су ме обавештавале о свом раду. Обично су то биле мајке с маленом децом. Сматрао сам да су такве жене најподесније за преодгајање. Нисам баш веровао часним сестрама. Биле су ми одвећ круте и некомуникативне поготово што никада нису постале мајке. Њихов утицај на децу могао је бити сасвим супротан од жељеног.

Сетих се тад и речи: она која још није родила, нека роди, онај који још није убио, нека убије. Закони живота морали су се поштовати. Мој бог није трпео непослушне нити оне што су избегавале да изврше своју обредну дужност и постану мајке.

Вратих се пред подне у своју кућу на ручак и заслужени одмор. Моја провера логора пре посете из Загреба била је задовољавајућа. Све је функционисало беспрекорно. Тог дана наредио сам да мојим демонима престану давати јело. Недеља је била близу.

У суботу стигоше људи из Специјалне полиције и Гестапоа. Цео тај дан обилазили смо беспрекорно уређени логор. Били су задовољни виђеним. Мора да су уочили моју нервозу, сигурно је приписујући страху од сутрашњег испитивања, што је било само делимице истинито. И поред свега нисам им показао моје демоне. Чувао сам их као изненађење. Зачудили су се мом добром поступку с осуђеником. Врло лако сам им објаснио зашто је то потребно. Нове муке су увек теже после тек доживљених ако је опоравак био темељитији. Коначно, њих је интересовао само резултат.

Неколико пута помислих да налице тројици судија из подземног света што одлучују о судбини сваког придошлице у њихово царство. Тако су се и понашали, посебно Немац. Био је прилично препотентан, заштићен институцијом којој је припадао. Шта ли би од њега остало да сам могао да га онако испегланог оголим на свој начин? И сад се понекад питам. Ипак, уважавао сам га јер је већ његов поглед говорио о природној вештини префињеног убице. Био је заиста хладан и бешћутан тај поглед, као код мртваца. Готово ниједном није трепнуо гледајући наш рад у логору; наравно то кажем само у фигуративном смислу. Пажљиво сам пратио његове реакције. Знао сам да свако има слабу тачку. Специјално за њега убацили смо у обор једног везаног мушкарца. Драо се као суманут док су га свиње комадале. Немац није реаговао. Имао сам утисак да ужива у призору гледајући како алаве животиње кидају крваве комаде меса и ждери их, повлачећи жртву по бетону умазаном изметом, тукући се међусобно и грокћући како то само прасци умеју. Чак га и Акушер није узнемирио, иако сам био сигуран да први пут види скупљање мозга новорођенчади. Чак је с уживањем јео тај мозак за ручак. Грешио сам мислећи да ће то одбити. Ваљда није хтео да помислимо како му наше гостопримство није по вољи или да смо тврђи од њега, што ми је више налечило истини. Све у свему био је врло учтив али и даље надмен, некако притајено опасан. Имао сам утисак да је јео тај мозак као што би јео обично печење. Уосталом, за њега није постојала разлика између неког Балканца и обичне животиње.

Нисам му веровао јер је он овде дошао да пресуди, да се увери како увек мора бити у праву. Ако Гестапо није био у стању да из Ивана Хитреца извуче потребно признање, како би онда то могао један управник логора? Ту је лежала моја предност, јер јасеновачки обред био је јединствен, као и моје познавање људског бића и божјег послања. Он то није могао спознати нити одредити пре самог чина. Верујем да је мислио како изврдавам да бих продужио положај који сам овде имао као првосвештеник и главнокомандујући логора.

Напокон сам осетио да се његов став мало изменио. Нормално, обилазак је учинио своје. Почео ме је уважавати, иако се својих навика није тек тако могао ослободити; мислим на ону његову надменост. Али и та малена промена у његовом понашању уверила ме је да сам се успео доказати као мајстор раван њему самоме. Коначно, требало је да му покажем како сам и већи ако комуњара проговори, што ће бити добар ударац његовој сујети. Између осталог, и зато сам био нервозан: бојао сам се реакције кад то схвати. Ко зна каква ће бити? Надао сам се да ће у њему разум превладати. Ниједна држава не одриче се лако својих мајстора. Био сам

спреман да се борим за своја убеђења и своје методе, јер живот и јесте непрестана борба на танкој граници између постојања и смрти. Веровао сам да ме бог ни сада неће напустити.

Имао сам трему, морам признати, човек сам. Окупило ме је нешто те вечери кад су гости отишли на починак. Чинило ми се да свет око мене, кружи колотечином недовољно посвећеном. Морао сам чути глас бога у себи, морао сам се те ноћи душом сјединити с њим, открити му своје биће и примити његову милост за све оно што сам учинио за њега и његов обред. Узнемирен и мучен опречним осећањима човека пред богом, устао сам, пробудио Фрању и наредио му да се спреми. Напољу му рекох да из једне бараке извуче девојку отприлике моје висине и да је доведе у пусто двориште старе касарне затворено високим каменим зидом са свих страна.

Пуни месечев диск осветљавао је двориште меком светлошћу у којој су се разлагали облици зграда, дрвећа и жицаних ограда. Стајао сам на степеницама које су се спуштале у двориште очекујући Фрању с девојком. Била је дивна ноћ. Осетих милост у себи, неко неизрециво олакшање гледајући далека светла звезда, пригушена месечином. Као да је цео свет био обавијен прозачним сатеном светлости, као да је сваки његов облик допирао до мене из меке и непознате дубине налик на зацакљени мехур од сапунице. Слутио сам како планета плови простором, благо се померајући према законима козмоса, око сунца чије ћу се јаре сећати и онда када моје тело одавно буде припадало земаљској прашини а моја душа вечности. Хоризонт је био таман, чувао је своју појавну тајну, као што је и глас бога недоступан човеку, без крви. Ове вечери желео сам његов глас како би сутра све текло онако како је записано и давно одређено. Можда је то била моја људска сумња коју је он осетио, ублажио је собом али је запамтио. Ко да зна?

У тренуцима док сам чекао Фрању, све ми је изгледало умекшано, прибијено уза земљу светлошћу сунца одбијеном од месечеве површине, светлошћу што је и поред своје изгледне лакоће имала тежину обредне ватре у храму. Само је дрхат недостајао, палацаво гамизање сенки свештеника, ударци руке и нестварни, увећани облик ножа изнад жртве одражен на зиду.

Звуци из ноћи раздирали су фино ткање тмине и светлости, дотицали су ми кожу и клизили мојим лицем поново нестајући у даљини, као да су се враћали свом извору. Звуци логора су плели мрежу у простору, ткали покров између небеса и црне земље, понекад болни, пуни бесмислене патње тела, отужни, помало кварни, сагњили у простору барака из којих су стизали деформисани, раскомадани и све мање људски. То је и било потребно. Жртвене животиње само су замена за праве људе.

Угледах тад Фрању како вуче свезану девојку која се отимала. Ушли су у двориште кроз малена врата при дну степеница. Наложих му да оде и донесе вешала за свиње. Девојка се прибила уза зид као да у њему тражи заштиту. Почела је завијати тек кад је уочила нож у мојој руци. Покушала је побећи али сам се увек постављао тако да сам јој онемогућавао бег према вратима или степеништу. Ова игра ме је почела одиста забављати. Осетих како ме обузима занос.

У висини су се осветијене ивице зида померале скупљајући умртвљени сјај звезда и тамне сенке дворишта. Простор, омекшан упаниченим гласом који је вапио за милошћу, лагано се сужавао, врио око једног тела, као да је своје црно-

беле нити уткивао у њену одећу. Осећао сам пулсирање страха, пожуде и нагона, приказане споја сексуалности и смрти под врелом кожом, оргијастички позив ка стапању с богом.

Желео сам посветити обредом ову ноћ и моја дела, жртвом овог бића што је ионако мртво за живота. Желео сам симболично умрети у посвећивању јер постање никад није у сенци смрти, ако је та смрт у служби више стварности која потире привиде постојања, где рађање и нестанак нису две антагонистичке стране него два лица тајне, два пролазна стања вечне супстанције коју бог сједињује у себи.

Осетих ватру анималне радости за спајањем, занос који ми је готово мутио поглед. Изгубих осећај за место и време. Пропадао сам кроз понор пролазности у себи самоме, поред облика ствари, појава и људи. Све се кршило и ломило стапајући се с лицем девојке унакаженим страхом, испод чије коже спознах струјање потакнутог бића, оно непојамно и неизрециво како ме мами и дозива спојено са суштином божанске природе. У мени је расла пожуда! Увиђао сам како се у сватом облику, најмањем делићу козмуса, налази он сам терајући ме да се отворим, препустим оргијастичком пражњењу и спознам мистичне облике васељене уткане у сваку појединачну душу жељну вечне истине. Кроз привидну залудност сексуалног чина и смрти, омогућио ми је бесконачно одвијање животног процеса, како бих још једном потврдио светост ове хрватске земље чуване од усташа за сва времена.

Ухватих је коначно за косу и оборих на земљу док се дуги, дуги крик дизао ка небу, као да извире из вртлога телесне страве. Млаз звучне истине шикљао је из грла, ширио се простором, одлазио у ноћ, напакон затомљен у гркљану, гргољећи у топлим мехурићима крви што су плутали неком чудном и непознатом реком пролазности, потресани трзајима упијеним у бетон и враћеним удовима који су се и даље борили за привиде одржања.

Падох на њу утопљен у трзаву топлину умирућег тела, понављајући залудни обред до танчина како бих искупио све наде новог света, како бих изливање семене течности у мртву жртву претворио у чин обнове, почетак новог циклуса рађања и нове медијације с богом, јер је свака жртва молба за милост и мистично откривење закона васељене непознатих човеку изван божанске екстазе и људске залудности.

То је био први чин посредништва пре него што његов глас зачујем у себи. Велика игра тек је требала почети, игра која понавља ритмове козмуса и враћа на Земљу искуство стварања. Покрети тела само понављају догађаје с почетка времена. Време тако стиже до свога краја и поново отпочиње у строго одређеним циклусима и пулсирању животне енергије. Сваки циклус јесте у времену али су његови витални корени у вечности, свако убиство је ре-креација смрти и васкрсења бога како би човек био поистовећен, један с њим.

Поново узех нож и одсекох јој главу. Био сам скинуо сву одећу с ње и сложио је кад стиже Фрањо. Док је он намештао дрвене ногаре пробио сам рупе на њеним ногама изнад пета, између мишића и тетива. Фрањо ми је помогао да је дигнемо и обесимо на челичне клинове. Оставио сам њему да јој одере кожу; ја сам сео на степенице да се одморим. Пушио сам гледајући га како ради. Направио је само један рез од грла до нога одвајајући потом кожу од тела све док није дошао до рука. Потом јој је одсекао шаке, савио цело тело извлачећи га заједно с утробом,

као да му скида одело. Морао је уложити велики напор да би у томе успео. Радио је брзо и весто. Скинувши тако кожу с горње половине леша окренуо га је и обесио на руке увлачећи куке између костију подлактице. Исто је учинио с ногама; одсекао је стопала и повлачећи кожу одвајао је од меса, све док је није згулио. Напослетку ју је пребацио преко вешала. Остатке леша заједно с главом ставио је у корпу и однео према оборима. Сачекао сам да се врати и уклони вешала рекавши му да ми више није потребан. Хтео сам бити сам.

Закључао сам врата за њим, једно време загладан у месец што је лагано падао ка хоризонту. Осећао сам благо струјање из даљине, као да ме је бог дотицао својом милошћу. Полако сам се скидао одлажући одећу на степенице поред још увек топле коже. Коначно сам био го, ослобођен свега што ме је физички спајало са свакидашњим светом, спреман да се препустим светој игри. Узех кожу и прво увукох ноге у њу. Није било тешко. Лепљива и склиска припила се уз мене као моја властита. Исто учиних с рукама и коначно се цео нађох огрнут, док ми је, савитљива, обавијала тело добијајући мојим кретњама нови, ритуални живот. Најзад обукох девојчине хаљине осећајући како се напослетку сједињујем с мрачним богом Јасеновца чувајући темеље његовог обреда, освећујући његову смрт смрћу једног бића кроз чији нестанак ће моћи поново васкрснути у мени као припаднику свештенства, одређеног да на земљи тумачи његове истине.

Почео сам игру стапања и обнове следећи унутарњи ритам као одраз спорог кретања козмоса, међу тамним зидовима обасјан хладном светлошћу умрлог сунца, дозивајући његово име, спутан кожом жртве под којом су се мешали зној, топлина и моје жеље да довршим послове започете у овом храму једне више стварности. Преоденут у женско играо сам те ноћи, осећајући како се у ритму разлаже појавни свет одражен у облицима тмине и светлости, како зидови мекшају а небо се спушта ка земљи. Готово сам могао такнути звезде с те вавилонске куле у Јасеновцу, осетити у рукама та зрнца сјаја пристигла из бесконачности, гледати како се расипају двориштем гаснући у угловима као делићи божанског сећања којим се украшава дрво што у својим гранама скрива тела оних који богу нису веровали. Преда мном су се зрнца те светлости напослетку стопила у облик главе, губећи се у дубинама њених мртвих очију. Зачух глас који готово нисам могао препознати као сопствени: »Ти си бик. Из главе ти израстоше рози, чудна девојко. Зар одувек си била звер у човеку. Сад напослетку видим бика!«

»Сад видиш бога!«

Пружих руку осећајући како се глава, попут измаглице, приближава даљинама непознатим човеку, како урања у непознато и захвата празнину, ледену унутрашњост мог сопственог бића. Осетих сигурност због страве коју увидех хватајући у себи неки малени, згрчени облик, готово патрљак што је припадао њему, патрљак чији дуги крик за стапањем још и сад одзвања у мени. Моја дела нису била завршена, али тог часа знао сам да имам потврду, био сам сигуран да ће сутрашњи дан значити обнову његове милости, остављајући у мени болну жудњу да из себе издвојим део који је припадао њему: ледени, мрачни и помарнни део залутао у човека.

8

Свака од жена у старој касарни на особени начин је убијала своју жртву. Вера је често имала обичај, стечен у борби са супарницама, да жртви ископа очи онемогућивши је на тај начин да се брани. То је унеколико отежавало ислеђење јер сам оправдано полагао наде у снагу виђеног. Комуњара је морао гледати како мој демон једе његово месо како га комада, јер је једино то могло потаћи духовни ужас који би понукао његово признање. Управо сам на тај блок свести полагао највеће наде. Само тако могла се заобићи неосетљивост на бол; он тада уопште није био важан. Углавном су све жене жртву клале зубима зграбивши је за врат, што је био најбољи начин да њен отпор престане. То ме је терало да изнађем техничко решење како бих онемогућио да га одмах убије. Одлучио сам да као заштиту употребимо дебели и широки кожни ремен ојачан челичним закивцима да бисмо спречили клање. Тако би мој демон био присиљен да зубима кида делове меса са жртве која ће то гледати при пуној свести. Да бисмо могли управљати нападима одлучио сам да јој око паса наместирао метални обруч којега не би могла скинути, спојен танким челичним узетом с алком у зиду. Потом је уже новим алкама спроведене преко плафона напоље, тако да се његовим потезањем жена могла одвојити од ислеђеника.

Све припреме обавили смо раније а недељу дана пре чина Лидији смо ставили обруч како би се навикла на њега. И у томе смо успели. Први дан, кад се освестила од дејства успављујућег гаса (и даље нисмо хтели да види ниједно нормално људско биће) био је најгори. Опирала се, скакала мумлајући и цвилећи попут животиње, покушавала да се ослободи али наравно узалуд. После шест дана за њу је то било нормално. Два дана пре недеље нисмо јој давали да једе како би била што гладнија и агресивнија.

Разлог што сам се одлучио баш за њу био је у чињеници да је она у својој одаји прва убила своје дете без имало оклевања. Била је најбољи медиј због своје телесне снаге и свог анималног карактера. Она је своје жртве савладала управо том снагом и упорношћу хијене, не копајући им очи као Вера. То је био знак веће интелигенције ове друге, али и фактор који је Веру онемогућавао приликом вршења овога задатка. Веровао сам да ће Лидија поступати према навикама, што се уосталом показало оправданим.

Ујутро сам доручковао са својим гостима, рекавши им на крају да ће их Фрањо позвати када завршимо све припреме. Нисам желео да их Иван Хитрец види јер би то код њега могло изазвати по мене неповољну психолошку реакцију. Препознавање иследника из Гестапоа и Специјалне полиције могло је створити неочекивани отпор а ја сам се уздао у изненађење. Отишао сам прво код њега затекавши га изваљеног на каучу. Рекох му да пође за мном. Опет ништа није рекао, али ме је послушао. То сам једино и желео. Увели смо га у једну од празних одаја да га припремимо. Фрањо и Акушер скинули су га до гола и наместили му заштитник на врат. Док су се они бавили с њим наложио сам да доведу наше госте и заједно с њима сместио сам се у осматрачницу. Појачао сам светио чекајући да Ивана Хитреца изведу у ходник, привежу га за врата и окрену их за сто осамдесет степени, тако да се нађе у просторији, сучелице гладној Лидији.

Моји гости са занимањем су гледали Лидију која је онако гола, дивља и рашчупана имала заиста импозантан изглед. Она је осетила да се нешто дешава, устала је ужагрено гледајући у врата попут дресиране животиње, јер је то било место откуда је стизао живот: вода и месо. Била је прибијена уза зид; метална узица је била затегнута.

У осматрачници је владао мук. Замолио сам госте за тишину. Они су пажљиво проматрали Лидију вероватно не схватајући зашто је све ово потребно. Њихово тренутно незнање ми је годило. Оправдано сам мислио како ће изненађење и код њих појачати утисак целог ислеђења. Тако би мој тријумф био још упечатљивији.

Врата се покренуше. Угледасмо разапетог Ивана Хитреца на њима. Висио је у ствари, на рукама причвршћеним ремењем. Да се не би угушио у том положају, плућа су му била истегнута па му је то онемогућавало дисање, ноге смо му такође сапели. Дobar део телесне тежине имао је ослонац чиме се смањивао притисак на плућа. Све је било у најбољем реду.

Његов изглед био је готово леп у јакој црвеној светлости. Тело му је сијало бојом крви, што је Лидију само могло подстаћи. Он је са чуђењем и, могу рећи, занимањем гледао у њу. Увиђао сам да не зна шта га чека, као ни моји гости.

То је био одлучни тренутак мог боравка у логору. Све оно што сам досада искушавао, цео многоструки обред морао се сада оваплотити у овој жртви или ће се распасти, постати бесмислен и налик гротески у покушају да бога поново откријем у људима, ма какви они били. Да ли ће његова милост, понекад неразумљива, поново бити присутна као прошле вечери у дворишту ове зграде? Да ли ће услишити молбе задовољан мрчима и крвљу што му је посвећивана свакога дана? И поред свега, осетих своју ништавност у односу на величину онога што је он одувек држао у рукама, у односу на тајне непознате људима и на даљине које човек у себи и изван себе није у стању премерити без његове помоћи. Једино су наде остајале стопљене са жељама да наши поступци следе његову вољу. Да ли је он био присутан?

Гледао сам Лидију која се, опазивши жртву, почела бесомучно тргати у покушају да се ослободи обруча и дохвати меса, тако халапљиво и животињски га желећи. Била је налик на стравично приказане смрти у људском обличју. Ипак, ничега човечног није било у њеном погледу, само ужас за посматраче, ужас што је тицао неке запретане дубине бића у присутнима, ледена и готово суманута рука која се хватала за најболнија места у сваком од нас. Ја сам још био навикао, али ниједан човек, ма како бешћутан, није неприпремљен могао одолети пред тим понором што нас је тако очигледно делио, иако је пре неког времена у њој бар понешто било налик нама, уколико уопште нижеразредно људско биће може бити налик правом човеку. И баш та њена готово немогућа трансформација највише је деловала. Како је то могуће?

Тад сам спознао разлику између човека и бога. Ма колико се трудио да схвати човек то никад неће бити у стању. Постојао је, ево, очигледан доказ какав понор дели људско поимање света од света самога. Живот се одржавао смрћу, убијањем освечене жртве; човек је говорио да познаје, али оно неухватљиво никада неће бити у стању. Да ли је могуће? Како се промена могла остварити? Ето ту, сучелице једно другоме, гледали смо као на длану две стварности потпуно одвојене

и смртно различите, стварности које ништа није у стању измирити. Можда је након тога све другачије; али где је потврда? Бог не открива своје тајне тек тако. Оне су у складу с његовим намерама, у једној вишој стварности за чије се делиће човек понекад бори мерећи их сопственим заслугама. Да ли је то само привид? Део онога што нам он даје у облику зрнаца за која верујемо да нам откривају тајне васељене?

Лидијин глас био је стран, дизао се однекуда што је тако мало наличило ономе на шта смо навикли. У њему није било бола нити туге, већ несхватљиве снаге, као да је кроз њега провејавао облик постојања којег нисмо могли назвати другачије него ли животињски, немајући речи да га означимо. Не, ниједна животиња не може произвести такав звук; ту густу, мемљиву и охлађену јаросност; то нешто страно, пуно грозне жеље за черечењем меса и лизањем топле крви, исказано чином обреда, у коме сени умрлих покушавају проговорити разумљивим гласовима. Ни зрнце уобличеног људског говора није допирало отуда, само струја алавих звукова, наизглед суманутих, откривајући нам форму језика којим се бог обраћао људима. Да ли постоји човек који би тај говор могао превести на облике стварности коју смо познавали?

И поред стакла, та згуснута меласа божјег гласања испунила је осматрачницу, продирући нам у сваки делић тела, мекшајући га и онемогућавајући било какав отпор. Седели смо ту огољени, малени и непомични, претворени у оно што и јесмо били у односу на њега: прашина. Само прашина! Како ли је тек било Ивану Хитрецу који је био незаштићен, директно изложен божјој пожуди, потпуно неприпремљен и немоћан? Добро сам слутио да је визуелни моменат необично важан. Приметих зебњу у његовим очима, прву позитивну емоцију потребну да би нам дао све податке о организацији. Страх те врсте код њега сигурно није било у подрумима Специјалне полиције, чак и онда када су њихова мучења била најокрутнија. Био сам у праву! Овакву емоцију ниједно мучење није могло покренути, јер је директно извирала из човекове природе везане за бога.

Угледах како се челична узица олабављује а Лидија посрну јер је очекивала отпор. Само један тренутак је застала враћајући равнотежу, а онда кренула. Само један тренутак вечности издвојен у времену: полусагнута, напета, сва дивља и пуна нељудске снаге; прљава и смрдљива демонка разрогачених очију с пруженим рукама и дугим необрезаним ноктима; гладна и суманута живина што се ослобађа за божје кретање у атаку на топло и напето месо! Да ли је било нечега другог?

И тај глас, пун крви и смрти, што се отегао у размаку од почетка скока до забијања зуба у стомак жртве, чинило ми се рушио је сваки отпор. Зачух крик жртве, не као израз бола већ пре огољености пред оним што ниједан човек није могао разумети.

Моји гости у осматрачници дигли су се на ноге, несвесни својих поступака, гледајући како Лидија зубима хвата део коже заједно с трбушним салом и кида га трзајући главом. Коначно га је откинула и пред унезвереним погледом Ивана Хитреца почела га жвакати, мумлајући гласом тмине и смрти. Знао сам, тај гад, може издржати бол, али постоји ли човек који остаје миран пред тим очигледним гурманлуком, када је његово месо у оптицају као део обредне причести?

Осетивши крв Лидија се баци на отворену рану копајући му зубима по стомаку, док се разапето тело човека-бога трзало у узалудном покушају да се ослободи. Коначно сам успео да заобиђени његову одбрану. Био је мој! Скочих тек

тад са столице, наредивши гостима да се не мичу (сад сам то могао) и излетех из осматрачнице. Викнух Фрањи и Акушеру да повуку Лидију и врате Ивана у ходник. Док су се врата окретала разветно сам чуо Лидијино гладно урлање јер јој је жртва измицала. Наложих да упаниченог Ивана Хитреца превију и врате у зграду где смо га чували. Потом се вратих у осматрачницу јер нисам желео да моји гости из ње изиђу. Рекао сам им да њихово појављивање није у складу с мојим плановима и сврхом целог подухвата са чим су се морали сложити хтели то или не.

Предстојало је још много тога пре него што добијем цело признање. За сада сам Ивана Хитреца желео оставити самог, потпуно самог, како би докраја постао свестан целог догађаја. Сад се сваки тренутак његовог живота одвијао мени у корист. Желео сам да потпуно омекша јер је његов страх, од онога, што је представљала Лидија у његовом бићу, био мој савезник. А ја сам имао времена за чекање. Могао сам обред понављати онолико пута колико је било потребно.

9

Наравно, Иван Хитрец је проговорио. Не знам постоји ли човек који одмеравање с богом може издржати. Ја таквога за свога живота нисам срео, уверен како то заиста и није могуће. Треба само познавати две природе: ону људску и ону божанску; а тада је огољавање само проблем примене методе: доследне, окрутне, оне што дотиче изворе страха у односу на оно непојамно, на свет по себи а не по мерилима људи.

Могу да кажем како сам почео разумевати механизме судбине, иако је то разумевање остало на степену несвесне осећајности за оно што је потребно чинити како би почела да делује у складу са својом природом, ипак још увек непознатом људима. Све то време обред се одвијао; непрегледне колоне жртвоване су зарад вредности и опстојања наше Државе и новог поретка света; многи се још крик дигао из кала и залепршао према небесима, остварујући спону којом се кроз њега остваривала наша комуникација с богом. Зашто је она ипак престала? Ономогућени да будемо слободни ништа нисмо могли учинити, или смо учинили све што је било у нашој моћи. Људи, једноставно, нису били припремљени за његове истине. Али, ми чекамо. Наше време још није довршено, калпа није заокружила своје трајање, циклус смрти и распадања још није окончан.

Радостан сам због онога што смо учинили, можда и зато што смо убрзали ток времена, што смо чином постојања наше Државе допринели да се разрешење пре назре, да људи постану свесни своје праве природе. Они и не могу деловати изван ње, а то значи да се започето кретање мора довршити. Да ли ћу бити присутан? О, каква радост ме очекује ако у томе успем, ако ме бог награди за труд. Био сам уверен како напослетку могу постати његов неотуђиви део, што сам уосталом и био све те године: човек-бог!

Зашто нас је он напустио? Нисам у стању прозрети његове разлоге, иако сам му се одувек радо покораво. Сигурно за то постоје одговори. Ја верујем! Он само одлаже неизбежно како би се многоструки узроци саставили у једној тачки времена и учинили да се његова воља изврши исто онако како смо ми чинили у Јасеновцу. Време историје коначно ће довршити наш обред, циклус ће попут бога-змије прогутати сопствени реп, а праволинијско време улице се у вечност поново, како је записано *in illo tempore*. Сваки крај стога је одувек нови почетак, да би се знало шта је оно људско и црволико а шта божанске и усташко.

Иза нас остао је празан логор као легенда која настоји објаснити необјашњиво. Будући да наш јасеновачки обред води порекло из дубине људског бића као неотуђивог дела божанства, коначна слика логора остала је и до данас крајње необјашњива. Људи, једноставно, нису у стању да поверују у наша дела. Они се боје да себи предоче истину о природи живота и света коју смо ту научавали чиста срца, пуни љубави и божјег милосрђа.

Део те неверице била је и ноћ мог одласка, ведра и јасна, ноћ с пругом галаксије и упаљеним хоризонтом у даљинама. Из мрачних дубина истока допирао је до мене мукли тутањ топова, грмљавина што се ваљала земљом. Било је то пристизање комунистичке ђубради и њихових мрачних армија, које су челиком и силом покушавале разбити свете темеље Независне Државе Хрватске. Био сам

немоћан да се одупрем, немоћан да попут бога самељем невернике и њихове борбене колоне што су надирале из равнице говорећи о ослобођењу и вредностима живота који није био одмерен према божанским законима. Тој сили нисмо успели да одолимо јер бог није био са нама, бар не тада. Он је учинио оно што је желео а ми смо спровели његову вољу чији је крајњи исход само одложен.

Ипак, добио сам сатисфакцију, божанску потврду свега онога учињеног на том посвећеном делићу моје Домовине. Прешли смо неколико километара кад сам се окренуо да још једном видим логор у пламену. Светла аура дизала се над њим, лагано тамнећи и стапајући се с црним небом на коме сам јасно видео прозрачне луче звезданих система. Не знам да ли је то био уобличени дим, загасито крвав, обасјан упаљеним зградама или нешто друго уочено на муњоликој позадини од топовске паљбе апокалиптичних војски неверника, али видех како кроз крваву маглу, дрхтурећи у покретним продорима светлости, расте облик биљног демона скупљеног од тела и лица мојих жена из старе касарне, украшен пољским цвећем, бршљаном и лозовим лишћем. Мало нагнут напред, стасом готово дирајући тмице козмоса, стајао је загледан пут истока као да се жели осведочити у оно што је, мрачно и нељудско, отуда долазило. Осетих огромну снагу која је избијала из готово нестварних облика ноћи, ватре и измаглице, осетих како се горчина пораза претвара у наду, уверен како је Он још увек с нама. Коначно се лагано почео окретати, закорачио је у мом правцу прилазећи ми, сваким кораком урањајући у земљу као да пропада у живи песак, као да наново улази у мртве облике биља што ће с новим пролећем обновити чудо постања, чудо с којим ће наша дела постати потврђена и, напослетку, људски уобличена до краја времена, јер човек није у стању да се отргне својој природи. Да би живео и јео мора да убије, није важно када, није важно где, није важно кога. Крвава жртва увек урличе од страха и боли: била то свиња или човек. Каква је, напослетку, разлика?